BUDAPEST BEE JOURNAL

BUDAPESTI MÉH NAPLÓ

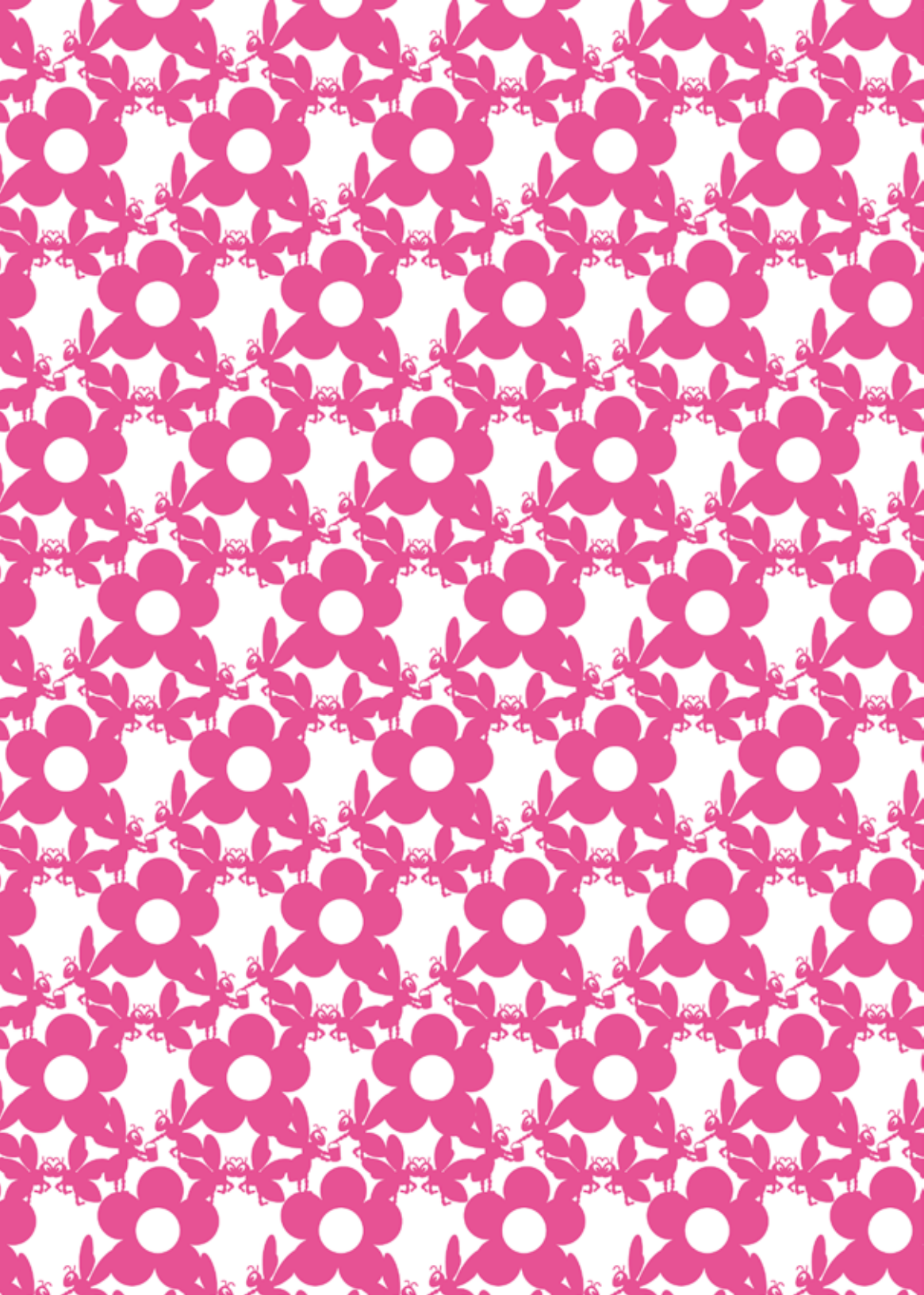

BUDAPEST BEE JOURNAL

BUDAPESTI MÉH NAPLÓ

KANN Verlag

A MÉHÉSZ
Kemény István

Hatezer évig voltam méhész,
száz éve vagyok villanyszerelő.
Ha nyugdíjba megyek, majd újra méhészkedem.
Valami zümmögjön nekem, zümmögjön nekem,
zümmögjön nekem, zümmögjön nekem,
zümmögjön nekem.

© István Kemény
Kötet: *Valami a vérről*
Kiadó: Palatinus, 1998

THE BEE-KEEPER
István Kemény

I have been a bee-keeper for six thousand years
And for the past hundred years an electrician.
Once I retire I shall keep bees again.
Something should hum for me, oh hum for me,
Hum and hum and hum
Just for me.

© István Kemény
From: Valami a vérröl
Publisher: Palatinus, 1998
© Translation: 1999, George Gömöri
First published on Poetry International, 2002

Contents

1	Table of contents	
2	Something always blooms - Foreword / Katalin Erdődi	2 - 7
3	Introducing the Budapest Mixed Bee Group	8 - 11
4	Sweet numerology	12 - 13
5	Three new exhibition rooms for the New Museum for Bees	14 - 23
6	Autonomy and sustainability (The church's backyard) / Szabolcs Kisspál	24 - 33
7	The Imperial Cloak / Victor Hugo	34
8	Social Honey in Budapest - An interview with finger group / Zsuzsanna Keszthelyi	35 - 43
9	Bee pastures in Budapest / City map	44 - 45
10	"I didn't think the bees would collect this much honey" Interview with Pál Malya (Budapest Zoo) / Viola Kallós	46 - 50
11	Social Honey lab results / WESSLING Hungary	51 - 53
12	First honey made in Budapest / Based on Pig	54 - 55
14	Honeywine recipe	56 - 58
13	Serial Killers - The Varroa mite, a dangerous parasite / Bernd Grünewald	59 - 63
14	Lines of flight - Epilogue / Anna Kunt	64 - 66
15	Impressum	69

Tartalom

1	Tartalomjegyzék	
2	Mindig virágzik valami - Előszó / Erdődi Katalin	2 - 7
3	Bemutatkozik a budapesti „vegyes méhészcsoport”	8 - 11
4	Édes számmisztika	2 - 13
5	Az Új Múzeum Méheknek három új kiállítóterme	14 - 23
6	Autonómia és fenntarthatóság (a templom hátsó udvara) / Kisspál Szabolcs	24 - 33
7	A királyi palást (angol nyelven) / Victor Hugo	34
8	Közösségi Méz Budapesten - Interjú a finger csoporttal / Keszthelyi Zsuzsanna	35 - 43
9	Méhlegelők a belvárosban / Budapest térkép	44 - 45
10	„Nem gondoltam volna, hogy a méhek itt ilyen sok mézet össze tudnának szedni” Interjú Malya Pállal (Fővárosi Állatkert) / Kallós Viola	46 - 50
11	Közösségi Méz laboreredmények / WESSLING Magyarország	51 - 53
12	Az első budapesti méz / Based on Pig	54 - 55
14	Mézbor recept	56 - 58
13	Sorozatgyilkosok - Varroa atka, a veszélyes élősködő / Bernd Grünewald	57 - 61
14	Repülési Irányok - Epilógus / Kunt Anna	64 - 66
15	Impresszum	69

SOMETHING ALWAYS BLOOMS[1] FOREWORD

Katalin Erdődi

In 2013 together with the German *finger group*, we founded Budapest's first urban beeyard on the back terrace of the Kunsthalle, a leading art institution in Hungary, which at the time was the protagonist of cultural policy controversies and on the verge of losing its autonomy. *Social Honey* was an independent project combining social engagement and contemporary art and took the two pillars of the Frankfurt-based artists' activities—the *Mixed Bee Group* and the *New Museum for Bees*—as its starting point.

Responding to the challenges of a radically polarised Hungarian society, where poverty, unemployment and homelessness have substantially increased as a result of the past years' economic and financial crises, the Mixed Bee Group brought together an unusually diverse, temporary community of participants eager to learn the skills of beekeeping and collectively tend the beeyard. Launched via an open call for participation, the group resembled a micro-model

[1] Quote from the finger group that refers to the advantages of keeping bees in the city, where something literally always blooms.

MINDIG VIRÁGZIK VALAMI[1] ELŐSZÓ

Erdődi Katalin

2013-ban a német *finger* csoporttal közösen alapítottuk meg Budapest első városi méhészetét az ország egyik élenjáró művészeti intézményének számító Műcsarnok hátsó teraszán, mely ezidőtájt vált a kultúrpolitikai állóharc egyik főszereplőjévé, és fokozatosan veszítette el autonómiáját. *Közösségi Méz* címmel egy független kezdeményezést indítottunk el, mely a kortárs művészetet társadalmi elkötelezettséggel kapcsolta össze és a frankfurti művészek praxisának két alappillérére — a *vegyes méhészcsoportra* és az *Új Múzeum Méheknek*-re — épített.

Magyarországon az elmúlt években, a gazdasági és pénzügyi válságok következtében a szegénység, a munkanélküliség és a hajléktalanság egyre súlyosbodó problémát jelent. A „vegyes méhészcsoport" erre az egyre mélyülő szakadékra és társadalmi megosztottságra reagált azzal, hogy egy szokatlanul sokszínű, átmeneti közösséget hozott létre, melyhez bárki csatlakozhatott, aki szerette volna elsajátítani a méhészkedés fortélyait és közösen

[1] Idézet a finger csoporttól, amely a városi méhészkedés előnyeire utal, hiszen a városban szó szerint mindig virágzik valami.

SOMETHING ALWAYS BLOOMS
FOREWORD

MINDIG VIRÁGZIK VALAMI
ELŐSZÓ

of society, including over forty people from different age groups, social backgrounds and living conditions. People—who otherwise have very little (if any) contact with one another in their everyday lives—met weekly to collaborate and exchange, in dialogue with the artists and various experts from the Hungarian beekeeping field. Supported by a local beekeeper, the group produced 65 kilos of 'urban honey' from July till late August, which was tested in a local laboratory and offered for sale on donation-basis to the visitors of the *New Museum for Bees*.

Installed on top of the Mixed Bee Group's beehives and open to both humans and bees, the *New Museum for Bees* re-visited the notion of the art institution from the perspective of non-human publics, echoing earlier projects of 'conceptual museums' such as Marcel Broodthaers' *Department of Eagles* or the *Museum of Jurassic Technology* by David Wilson. However, it was not only a critique or parody of the art institution, but much more than that. The *New Museum for Bees* became a peculiar 'site of attraction' that tactically triggered curiosity and mobilized

gondozni a méhcsaládokat. Jelentkezni egy nyílt felhívás útján lehetett, így a csoport leginkább egyfajta mikro-társadalmi modellre emlékeztetett, melyben körülbelül negyven, különböző korú, hátterű és élethelyzetű ember gyűlt össze, akik amúgy talán sohasem találkoztak, vagy érintkeztek volna egymással a mindennapjaik során. Heti rendszerességgel folyt a közös munka és a tapasztalatcsere, amelyben nemcsak a csoporttagok, hanem a művészek, illetve a magyar méhészeti szakma szakértői is résztvettek. Egy helyi méhész segítségével a csoport kevesebb mint két hónap alatt, július elejétől augusztus közepéig 65 kiló „városi mézet" pergetett. A mézet egy helyi laboratórium is bevizsgálta, majd az *Új Múzeum Méheknek* keretében, adomány ellenében megkóstolhatták a múzeumlátogatók is.

Az *Új Múzeum Méheknek* a „vegyes méhészcsoport" által gondozott méhkaptárak tetején nyílt meg. A méh- és emberi látogatók előtt egyaránt nyitva álló „koncept múzeum" a művészeti intézményt a nem(csak) emberi közönségek szemszögéből gondolta újra. Egyszerre volt intézménykritika és paródia egyben, olyan hasonszőrű törekvéseket idézve, mint Marcel Broodthaers *Department of Eagles (Sa-*

SOMETHING ALWAYS BLOOMS
FOREWORD

MINDIG VIRÁGZIK VALAMI
ELŐSZÓ

diverse publics. Many people visited the museum not necessarily out of an interest for contemporary art, but much rather to see and experience the unusual operation of a beeyard in the middle of the city. However, once there they also visited the exhibitions, which deliberately played on the parallels of bee and human societies—satisfying our desire to know more about the life of bee colonies, while also raising critical questions about our own societies.

The Budapest 'branch' hosted three thematic exhibitions, responding to the particularities of the Hungarian socio-political situation, as well as dealing with overarching global problems, such as sustainability and food shortage. With the question 'Do bees do democracy better than we do?' it offered insight into the inner workings of honeybee democracy, advocating collective decision-making and swarm intelligence, summing up what we could learn from bees in 'swarm smarts', which strongly resonated with on-going anti-democratic developments in Hungary. The second exhibition 'Should we eat them?' focused on the UN Food and Agriculture Organization's

sok Osztálya) c. munkája, vagy a David Wilson által alapított *Jura-kori Technológiák Múzeuma (Museum of Jurassic Technology).* Ám egyúttal ennél sokkal több is volt: azt tapasztaltuk, hogy egyfajta „vonzás tér" alakult ki az *Új Múzeum Méheknek* körül, amely sokakban ébresztett kíváncsiságot, és különféle közönségeket és közösségeket mozgatott meg. A látogatók nem csak a kortárs művészet iránt érdeklődők köréből kerültek ki; sokan azért jöttek a múzeumba, mert szerették volna megtapasztalni ennek a különös városi méhészetnek a működését. Azonban, ha már ott voltak, a kiállításokat is megnézték, melyek tudatosan játszottak a méh- és emberi társadalmak párhuzamaival, kielégítve egyfelől a méhkolóniák élete iránti kíváncsiságunkat, miközben saját társadalmunk működése kapcsán is becsempésztek fontos, kritikus gondolatokat.

A múzeum budapesti „fiókja" három tárlatból állt, melyek egyfelől a magyar társadalmi-politikai helyzet sajátosságaival, másfelől olyan átfogó kérdéskörökkel foglalkoztak, mint a fenntarthatóság, vagy a globális élelmezési válság. „Jobban értenek a méhek a demokráciához mint mi?" — ezzel a kérdéssel a művészek a méhdemokrácia működésébe

SOMETHING ALWAYS BLOOMS FOREWORD

2013 study, highlighting the role of edible insects (including bee puppets) as food for humans and feed for animals, and arguing for a paradigm shift in our traditional diets and food production. Visitors were invited to respond to the question and cast their vote in a transparent ballot box, thus participating in the public debate. As part of the exhibition, finger group also introduced its unique 'community of practice', the Mixed Bee Group, as an alternative working model that aims to foster solidarity and mutual understanding across social and economic differences and empowers people in precarious living conditions with new skills and perspectives.

The museum itself proposed a new economic model for cultural institutions, advocating self-sustainability on the long term by financing its operations and programme through the honey production of the hives hosting it. An interesting scenario to consider in the Hungarian context where many art institutions (among others, the Kunsthalle) have lost their autonomy and independence over the past years due to the increasingly centralized cultural policy of the Hungarian

MINDIG VIRÁGZIK VALAMI ELŐSZÓ

adtak betekintést, és a közösségi döntéshozatal és rajintelligencia jelenségeit vizsgálták. „Rajbölcsességekben" foglalták össze, hogy mit tanulhatunk a méhektől, s ezzel a magyarországi antidemokratikus tendenciákra is reflektáltak. A második tárlat, „Együk meg őket?" az ENSZ Élelmezésügyi és Mezőgazdasági Szervezetének 2013-as tanulmányára hívta fel a figyelmet, mely az ehető rovarok (ideértve a méhbábok) fogyasztását népszerűsítette, mind az emberi táplálkozás, mind az állati takarmányozás szempontjából, arra hivatkozva, hogy egy nemcsak a hagyományos étrendünket, hanem az élelmiszeripart is átalakító paradigmaváltásra van szükség. Ebben a szélesebb társadalmi vitában a múzeumlátogatók is résztvehettek, és igen-nem szavazataikat egy átlátszó urnába dobva fejezhették ki véleményüket. A kiállítás részeként a finger csoport a „vegyes méhészcsoport" egyedülálló közösségi gyakorlatát is bemutatta, mint egy lehetséges modellt a társadalmi különbségeken átívelő együttműködésre és közös munkavégzésre, amely a szolidaritást, egymás helyzetének megismerését és megértését helyezi előtérbe, a nehéz helyzetű résztvevőket pedig új tudással és kilátásokkal támogatja.

SOMETHING ALWAYS BLOOMS FOREWORD

government that has not been favorable towards progressive and critical contemporary art practices. Realized as an independent project, *Social Honey* partnered with Kunsthalle and occupied its back terrace in a half-parasitic, half-amicable fashion, walking the fine line between the proximity of collaboration and the necessity of critical distance, at a time when Kunsthalle was facing a polemic takeover by the Hungarian Academy of Arts and had been embroiled in heated debates around its leadership for the past year. The prime bee pastures of the City Park around Kunsthalle were also rife with conflict that have since then developed into full-fledged protests against the plans to build a new museum quarter in the park—an ambitious and strongly contested project of urban planning and cultural policymaking. With the *New Museum for Bees* we strived to respond to and reflect on this broader context, asking the essential question: *what cultural institutions do we build for what publics?*

The publication you have in your hands tries to sensitively re-trace the divergent, yet interconnected lines of flight of the three-month long

MINDIG VIRÁGZIK VALAMI ELŐSZÓ

Maga a múzeum kulturális intézményeknek kínált új gazdasági modellt, önfenntarthatóságot és önfinanszírozást hirdetve, mely ez esetben a méhcsaládok méztermelésének köszönhetően válik lehetségessé. Érdekes felvetés ez a magyar közegben, ahol az utóbbi időben számos művészeti intézmény (többek között a Műcsarnok) veszítette el függetlenségét a jelenlegi kormány határozottan központosító kulturális politikájának köszönhetően, nehéz helyzetbe hozva ezzel a progresszív és kritikus kortárs művészeti gyakorlatot. A Közösségi Méz független kezdeményezésként, ám a Műcsarnokkal együttműködve foglalta el az intézmény hátsó teraszát. Egyfajta jótékony parazitaként, egy olyan „történelmi" pillanatban próbált meg egyensúlyozni a kooperációból fakadó közelség és a kritikához szükséges távolság között, amikor a Műcsarnokban már több mint egy éve zajlott a heves vitákat kiváltó hatalomátvétel, ám a Magyar Művészeti Akadémia még nem kebelezte be. A Műcsarnok körül elhelyezkedő kiváló méhlegelők sem mentesek a konfliktustól, hiszen a Városliget átalakítását és az új múzeumi negyed építését már akkor is tiltakozás és szakmai vita övezte, mely mára igazi ellenmozgalommá alakult. Ezzel még komplexebbé válik a kérdés, amelyet az

SOMETHING ALWAYS BLOOMS FOREWORD

Social Honey project—of its bees, its artistic team, its beekeepers-in-training, its visitors, its collaborators, supporters and volunteers—and offers its pages to multiple voices and approaches, spanning artistic and beekeeping contexts and diverse interests. We have collected poems, noted down recipes, drawn up a map of Budapest bee pastures, compiled essays engaging with *Social Honey* from artistic and beekeeping perspectives, asked for expert insight on the dreaded Varroa mites, and strongly hope that you will enjoy flipping these pages, reading or simply deriving visual pleasure from the photo documentation and graphics.

MINDIG VIRÁGZIK VALAMI ELŐSZÓ

Új Múzeum Méheknek megalapításával igyekeztünk feszegetni: *milyen kulturális intézményeket építünk és mely közönségeknek?*

Ez a kiadvány egyfajta lenyomata a meglehetősen szerteágazó, ám egymást mégiscsak keresztező repülési irányoknak, melyeket a három hónapon át zajló Közösségi Méz projekt jelölt ki. Amint látható-olvasható, a résztvevő méhek, művészek, méhésztanoncok, látogatók, közreműködők, támogatók és önkéntesek mind nagyon különböző irányokba indultak el, és más-más álláspontokat és megközelítéseket képviselnek. Méhészet és művészet határán, ezeknek a különböző érdeklődési területeknek szerettünk volna helyet adni a kiadványban, így verseket gyűjtöttünk, mézbor receptet jegyeztünk le, megrajzoltuk Budapest méhlegelőinek térképét, olyan esszéket állítottunk össze, melyek mind művészeti, mind méhészeti szempontból foglalkoznak a Közösségi Mézzel, és szakértői véleményt kértünk a Varroa atkákról. Nagyon reméljük, hogy élvezettel forgatja majd ezeket a lapokat az olvasó, örömmel olvassa az írásokat, vagy egyszerűen gyönyörködik a fotókban és grafikákban.

INTRODUCING THE BUDAPEST MIXED BEE GROUP

Motivation letters by the participants (excerpts)

I am the mother of a large family, living in Budapest in a family home. I am looking for opportunities that I can take in my current life situation. I would like to join the Mixed Bee Group!

In the past two years I have started gardening (clueless) and composting (less clueless). I recycle, upcycle, reuse and reduce whenever possible (which is difficult in this country). I think that urban beekeeping can contribute to developing myself as a gardener and an environmentalist (...).

Since the beginning of this year, I've been looking for a beekeeper from Budapest who would be willing to show me the tricks of the trade. Unfortunately, so far no one has been interested in my offer to volunteer.

In the future, I would like to become self-sustaining (i.e. not to be an employee anymore). Beekeeping could contribute to achieving this goal. I think it is a good idea to keep bees, even

BEMUTATKOZIK A BUDAPESTI „VEGYES MÉHÉSZCSOPORT"

Válogatás a tagok motivációs leveleiből

Nagycsaládos anyuka vagyok, Budapesten élek, családi házban. Keresem a lehetőségeket, amiket a mostani élethelyzetemben meg tudok valósítani. Szeretnék csatlakozni a vegyes méhészcsoporthoz!

Az elmúlt két évben elkezdtem kertészkedni (egyáltalán nem értettem hozzá) és komposztálni (egy picit értettem hozzá). Újrahasznosítok, átalakítok, többször használok amit csak lehet, és igyekszem csökkenteni a fogyasztásomat is (ez nem egyszerű ebben az országban). Szerintem a városi méhészkedés hozzájárulhat a fejlődésemhez kertészként és környezetvédőként (…).

Év eleje óta keresek olyan budapesti méhészt, akinél belekóstolhatok a méhészkedésbe, de eddig még senki sem jelentkezett az „ingyen munkámért."

A későbbiekben szeretnék saját és több lábon állni (nem alkalmazottként dolgozni), ehhez akár a méhészkedés is hozzásegíthet. Jó ötlet-

INTRODUCING THE BUDAPEST MIXED BEE GROUP

in the city, something I would like to carry on doing after gaining enough knowledge and practice.

I just think it's a great idea! (…) I am interested in the social lives of bees, and also that of humans, which will probably show its most positive side within this context. I was born in 1965, I work as an ophthalmologist (…) My daughter is also very interested in beekeeping (among other things), maybe she will apply as well :-)

I have just returned to Hungary after several years of studying abroad. I am still trying to find my place. I became interested in beekeeping through a TV series called *Elementary*, in which Sherlock Holmes pursues this hobby when he wants to clear his head a bit.

At 49, with the desire to live a quieter life, my wife and I are planning to move to the countryside and we are considering beekeeping as a way of making money. At the moment I am unemployed.

BEMUTATKOZIK A BUDAPESTI „VEGYES MÉHÉSZCSOPORT"

nek tartom, hogy tartsunk méheket, a városban is, amit megfelelő tudás birtokában szeretnék folytatni.

Tetszik az egész és kész! (...) Kíváncsi vagyok a méhek társadalmi életén kívül az emberekére is, bár az szerintem ebben a vonatkozásban mindenképp pozitív lesz. 1965-ben születtem, szemészként dolgozom, (...) a kislányom is nagyon érdeklődik a méhészet iránt (is). Lehet, hogy ő is jelentkezik :-)

Nemrég érkeztem vissza többéves külföldi egyetemistáskodásból Magyarországra, még kicsit keresem a helyemet. A méhészkedéshez az *Elementary* sorozat révén kaptam kedvet, ott ugyanis Sherlock Holmes ezzel a hobbival foglalatoskodik, amikor éppen szeretné kiszellőztetni az elméjét.

49 évesen nyugalmasabb életre vágyva feleségemmel tervbe vettük a vidéki élet gondolatát, ennek keretében kereseti tevékenységként vetődött föl közöttünk a méhészkedés. Pillanatnyilag munkanélküli vagyok.

INTRODUCING THE BUDAPEST MIXED BEE GROUP

I got interested in the idea of keeping bees thanks to a client of mine who is a beekeeper. However, due to my hectic lifestyle and the distance from the countryside, I haven't had a chance to get involved until now.

Dear Viola,
(…) the other day I woke up to the sound of bees buzzing inside my room, despite the closed windows. I thought this must be a sign.

I have long been intrigued by the idea of producing honey for my family with the help of a few bee colonies.

For a while now, I have been feeling fed up with books and too much superfluous knowledge.
I yearn to start a much simpler life, closer to nature and surrounded by animals.

My partner keeps bees. At times, I help him with preparing frames and other smaller jobs. I used to be very scared of the bees, but now I can get quite close to them if I'm wearing protective gear.

BEMUTATKOZIK A BUDAPESTI „VEGYES MÉHÉSZCSOPORT"

Egy méhész ügyfelem jóvoltából úgy egy éve kezdtem el érdeklődni a méhészet iránt, de sajnos a rohanó élet és a távolság miatt nem volt módom mélyebb betekintést nyerni a témába.

Kedves Viola,
(...) a minap méhek duruzsolására ébredtem a zárt szobában. Gondoltam, ez jel.

Régóta foglalkoztat a gondolat, hogy családom számára pár méhcsaládd magam állítsam elő a mézet.

Egy ideje kezd elegem lenni a betűkből és a sok felesleges tudásból, és vágyom arra, hogy valami sokkal egyszerűbb életet kezdjek el élni, természetközelben és állatokkal.

Párom méhészkedik. Alkalmanként segítek neki a keretkészítésben és egyéb apróságokban. Korábban nagyon féltem a méhektől, mára már kalapban egész közel merészkedem a kaptárakhoz.

INTRODUCING THE BUDAPEST MIXED BEE GROUP

In the *Méhészet (Beekeeping)* magazine I read an article about a museum in Paris, where temporarily, just for storage purposes, a few beehives were placed on the roof. To the great surprise of the beekeepers, the frames quickly filled with honey. (...) As I also work in a museum, I have been planning to do something similar for years, but now I can see that I wasn't fast enough...

I am a musician as well, and I moved to the big city from the countryside. I live here, so it is here that I try to look for initiatives that bring nature and the idea of self-sufficiency closer to people.

As a child, I had the chance to get a glimpse into beekeeping through my grandfather and my father, but I left home a long time ago and here in Budapest I haven't really had the chance to learn the trade. It would be a shame if this beautiful family tradition would come to an end with my generation (...).

BEMUTATKOZIK A BUDAPESTI „VEGYES MÉHÉSZCSOPORT"

A *Méhészet* c. újság hasábjain lehetett olvasni egy párizsi múzeumról, aminek tetőteraszára ideiglenesen, csupán raktározási céllal néhány kaptárat helyeztek el. A méhészek nagy meglepetésére a keretek megteltek mézzel. (…) Mivel én is egy múzeumban dolgozom, irigykedve olvastam a hírt, és azóta tervezgettem valami hasonlót, de úgy látom, megelőztek...

Jómagam zenész is vagyok, ugyanakkor vidéki gyökerekkel érkeztem a nagyvárosba, itt élek és itt keresem azokat a lehetőségeket, melyek a természetet, az önfenntartást közelebb hozzák az emberekhez.

Gyermekkoromban volt lehetőségem belekóstolni valamelyest a méhészet rejtelmeibe nagypapám illetve édesapám révén, de sajnos régóta elkerültem otthonról, és itt Budapesten nem volt lehetőségem arra, hogy beletanuljak a méhészkedésbe. Nem szeretném, ha ez a szép családi hagyomány az én generációmmal megszakadna (...).

SWEET NUMEROLOGY

80.000 to 120.000 honeybees, starting kit lent by collaborating beekeeper Csaba Tornyossy

3 colonies, 4 queen bees: an additional queen bee was purchased in Isaszeg by Viola Kallós under adventurous circumstances to support an ailing colony

68 motivation letters in response to the open call for participation in the Mixed Bee Group

65 kg urban honey harvested on two occasions

35 to 40 active members in the Mixed Bee Group

1.065 humans visiting the New Museum for Bees, ??? bee visitors

1 wasp nest, just under the back terrace of the Kunsthalle, with occasional skirmishes when the latter tried to rob the bees of their honey

1 group of beekeepers from Turkey, who visited the museum as part of their study trip to Hungary

2 groups of pre-school and primary school children, who learned the waggle dance and all voted 'no' to eating bees, thus deciding the relatively close call at the ballot box

24 volunteer museum hosts and guards, who also gave guided tours of the exhibitions

25 liter honeywine fermented over 48 days and consumed within a few hours at the opening

3 motorbikes for the easy riders of the Mixed Bee Group

ÉDES SZÁMMISZTIKA

80.000-120.000 háziméh, a kezdőkészletet Tornyossy Csaba közreműködő méhész kölcsönözte

3 méhcsalád, 4 méhkirálynő: egy királynőt Kallós Viola szerzett be kalandos úton Isaszegen, hogy az egyik gyengélkedő családot új királynővel erősítse

68 motivációs levél, válaszul a „vegyes méhészcsoportban" való részvétel kapcsán közzétett nyílt felhívásra

65 kiló városi méz, kétszeri pergetés eredményeként

35-40 aktív tag a „vegyes méhészcsoportban"

1.065 emberi látogató az Új Múzeum Méheknek keretében, ??? méhlátogató

1 darázsfészek, közvetlenül a Műcsarnok hátsó terasza alatt, ami kisebb-nagyobb összecsapásokhoz vezetett, amikor a darazsak megpróbálták kifosztani a méhek mézkészleteit

1 török méhészcsoport, akik magyarországi tanulmányútjuk során látogattak el a múzeumba

2 óvodásokból és kisiskolásokból álló csoport, akik megtanulták a méhek riszáló táncát és mind nemmel szavaztak a méhek megevésére, ezzel eldöntve az amúgy egészen szoros szavazást

24 önkéntes múzeum-házigazda, akik tárlatvezetéseket is tartottak

25 liter mézbor, amit 48 napon át érleltünk és a megnyitó alkalmával pár óra alatt elfogyasztottunk

SWEET NUMEROLOGY

21 beekeeper hats, of which 10 were purchased, 11 were D.I.Y. crafty creations

circa 50 bee puppets on the grill, a delicacy tasted by non-vegetarians in the Mixed Bee Group

2 to 3 unhappy librarians from the Kunsthalle, who became the fearful neighbors of the beeyard and had mosquito nets fixed on all the windows in anticipation of unwelcome encounters

3 days of extra-ordinarily suspended operations at the museum due to a NATO Summit and the National Gallop - who would have thought that sweaty race horses and bees are not compatible?

At least 25 to 30 emails, Facebook messages and phone calls from people interested in the Mixed Bee Group and Social Honey since the end of the project, and the number is still growing!

1 B-category horror film, *Invasion of the Bee Girls* (1973) as part of the *Bees on the B Side* late night event during the opening weekend of the museum

60 kg sugar, bought to make sugar syrup to feed the bees in preparation for their winter sleep

302 press reports about the project in on-line and print media, as well as TV and radio channels

93% *Sophora japonica* (Japanese acacia) in the pollen analytics of the tested honey sample

ÉDES SZÁMMISZTIKA

3 motorbicikli, amivel a „vegyes méhészcsoport” szelíd motorosai érkeztek

21 méhészkalap, amiből tízet vásároltunk, tizenegyet pedig saját magunk készítettünk

kb. 50 grillezett méhbáb, amit a „vegyes méhészcsoport” húsevő tagjai ínyencségként fogyasztottak

2 vagy 3 boldogtalan könyvtáros a Műcsarnokban, a méhészet rémült szomszédjai, akik minden ablakra szúnyoghálót szereltettek, hogy elejét vegyék a nem kívánatos találkozásoknak

3 nap rendkívüli zárvatartás a múzeum működését akadályozó állami események miatt, előbb a NATO-csúcs, majd a Nemzeti Vágta okán — ki gondolta volna, hogy az izzadt versenylovak és a méhek összeférhetetlenek?

Legalább 25-30 email, Facebook-üzenet, illetve telefonhívás a Közösségi Méz és a „vegyes méhészcsoport” iránt érdeklődőktől a projekt lezárulta óta, s ez a szám egyre nő!

1 B kategóriás horrorfilm, *Invasion of the Bee Girls* (1973), amit a „Méhek a B oldalon” c. késő esti különkiadás alkalmával vetítettünk a múzeum nyitóhétvégéjén

60 kiló cukor, amit a méhek etetéséhez vásároltunk, hogy ősszel felkészítsük őket a téli álomra

302 sajtóhír a projektről az online és nyomtatott médiában, illetve TV- és rádióműsorokban

93% Sophora japonica (japán akác) pollentartalom a mézvizsgálat pollenanalitikája szerint

THREE NEW EXHIBITION ROOMS FOR THE NEW MUSEUM FOR BEES

The artist collective *finger group* founded the *New Museum for Bees* as a decentralized museum with venues in different cities and contexts, usually located on top of beehives tended by various 'mixed bee groups'. 'For bees' is meant quite literally here: the exhibition rooms are designed for bee visitors, who can enter the museum spaces during regular opening hours — that is when the tops of the hives are removed. In turn, human audiences encounter these bee-scale exhibitions and their unusual visitor flows much rather as an installation. The artists opened their first museum in 2011 in Frankfurt, and the institution has been rapidly expanding ever since, boasting a growing number of exhibition rooms and branches. Some manifestations of the museum, such as the one in Budapest, are temporary, while it also has permanent locations that host exhibitions from other project sites in a revolving system of 'travelling' shows.

In Budapest, as part of the *New Museum for Bees*, finger group presented three new exhibitions with the title *Social Honey*. In the mockup exhibition spaces created on top of the beehives, the displays focused on the common traits, connec-

AZ ÚJ MÚZEUM MÉHEKNEK HÁROM ÚJ KIÁLLÍTÓTERME

A *finger* művészcsoport által alapított *Új Múzeum Méheknek* egy decentralizált intézmény, amely különböző városokban és helyszíneken működik, általában a „vegyes méhészcsoportok" által gondozott méhkaptárak tetején. A „méheknek" meghatározás itt szó szerint értendő; a művészek a múzeum tereit elsősorban méhlátogatóknak alakították ki, akik nyitvatartási időben — amit a méhkaptár tetejének eltávolítása jelez — rendszeresen látogathatják az intézményt. A méhléptékű kiállításokat és rendhagyó célközönségüket az emberek kívülről, egyfajta installációként tekinthetik meg.

A művészek az első múzeumot 2011-ben Frankfurtban nyitották meg, ám azóta az intézmény folyamatosan bővül, és egyre több kiállítótérrel és fiókkal büszkélkedhet. Egyfelől, időszakos kiállítások valósulnak meg, úgy mint Budapesten, másfelől vannak állandó helyszínei, amelyek „utazó" kiállítások formájában a más projekthelyszínekre készült tárlatokat is vendégül látják.

Közösségi Méz címmel a finger csoport a Budapesten megvalósuló *Új Múzeum Méheknek* részeként három új kiállítótermet nyitott meg.

THREE NEW EXHIBITION ROOMS FOR THE NEW MUSEUM FOR BEES

AZ ÚJ MÚZEUM MÉHEKNEK HÁROM ÚJ KIÁLLÍTÓTERME

tions and overlaps between human and honeybee societies.

Do bees do democracy better than we do?

Thomas D. Seeley of Cornell University focuses on understanding the phenomena of swarm intelligence in his scientific work. Using bees as the objects of his research, he is interested in the solving of cognitive problems by a group of individuals who pool their knowledge and process it through social interactions. As a continuation of the investigations of German bee researchers Karl von Frisch and Martin Lindauer, he examines the decision-making process of bee colonies that are trying to find the best new nest site.
In 1945 Karl von Frisch discovered that bees are able to communicate about nutrition sources through waggle dances. Drawing on Frisch's investigations, Martin Lindauer found that bees also use these dances to describe the location and quality of potential new nest sites. Thomas Seeley is interested in how this decision-making is processed in a democratic way in the beehive.

A méhkaptárak tetején kialakított makettszerű terekben az emberi és a méhtársadalmak működésének közös vonásait és összefüggéseit vizsgálták.

Mit tanulhatunk a méhektől a demokráciáról?

Thomas D. Seeley, a Cornell Egyetem professzora, a rajintelligencia jelenségét kutatja. Tudományos munkájában a méhekkel foglalkozik, s azt vizsgálja, hogy az egyedek egy-egy csoportja hogyan old meg kognitív problémákat ismereteik megosztásán és közös feldolgozásán keresztül. Két német méhkutató, Karl von Frisch és Martin Lindauer kutatásaira alapozva a méhek döntéshozatali folyamataira fókuszál, főképp a legjobb új fészekhely kiválasztásának mikéntjére.
1945-ben Karl von Frisch felfedezte, hogy a méhek riszáló táncuk segítségével informálják egymást a méhlegelőkről. E vizsgálódásokra alapozva Martin Lindauer rájött, hogy a méhek nemcsak a táplálékforrásról kommunikálnak egymással sajátos táncuk segítségével, hanem a lehetséges új fészekhelyek tulajdonságairól és

THREE NEW EXHIBITION ROOMS FOR THE NEW MUSEUM FOR BEES

Some of the oldest and most experienced bees of the colony function as scout bees who look for potential new nest sites. They communicate the results of their research with all other scout bees, with the remarkable outcome that they always find the best nest site from the available options.

Thomas Seeley claims that "with the right organization, democratic groups are remarkably intelligent, often smarter than the smartest individuals in them." He has come up with the following 'swarm smarts':
1. Remind individuals of shared interests, foster mutual respect: scout bees cooperate for the common good;
2. Minimize the leader's influence on the outcome: scout bees have no leader, leader as moderator;
3. Seek diverse solutions to the problem: scout bees find and report a broad array of nest sites;
4. Avoid tendencies to find rapid consensus, argue it through: scout bees conduct a vigorous debate to identify a winner;
5. Balance interdependencies and independencies: scout bees blend public discussions with

AZ ÚJ MÚZEUM MÉHEKNEK HÁROM ÚJ KIÁLLÍTÓTERME

elhelyezkedéséről is. Thomas Seeley azt kutatja, hogy ez a méhkasban lejátszódó döntéshozatali folyamat milyen értelemben nevezhető demokratikusnak.

A méhcsalád legtapasztaltabb és legidősebb tagjai közül kerülnek ki a felderítő méhek, akiknek feladata a potenciális új fészekhelyek felkutatása. Kölcsönösen tájékoztatják egymást a felderítés eredményeiről és lenyűgöző módon a lehetséges opciók közül mindig a legjobb fészekhelyet választják ki.

Thomas Seeley szerint „[m]egfelelő szervezettség mellett a demokratikus csoportok kiemelkedően intelligensek, gyakran okosabbak, mint a csoport legokosabb tagjai." Ennek fényében a következő „rajbölcsességeket" fogalmazza meg:
1. Emlékeztess másokat a közös érdekeltségre, tápláld a kölcsönös tiszteletet: a felderítő méhek együttműködnek a közös cél érdekében;
2. Minimalizáld a vezető befolyását a döntéshozatal kimenetelére: a felderítő méheknek nincs vezetőjük, a vezető mint moderátor;

THREE NEW EXHIBITION ROOMS FOR THE NEW MUSEUM FOR BEES

private evaluations; the winning option is judged best time and time again

The micro-exhibition features an artificial swarm of bees. On the surface of this swarm, scout bees marked with differently colored spots, argue about potential nest sites. Based on this color scheme, the transparent façade of the exhibition space presents an overview of the location and quality of different nest sites and the degree of support these options have received.

Source: Thomas D. Seeley: *Honeybee Democracy*, Princeton University Press, 2010.

Should we eat them?

In May 2013, the Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) published a new study that highlighted the role of insects as food for humans and feed for animal consumption. Gathering insects in forests, as well as breeding farms for insects could be an alternative to the CO_2-intensive rearing of cows and pigs. It is estimated that insects form part of the traditional

AZ ÚJ MÚZEUM MÉHEKNEK HÁROM ÚJ KIÁLLÍTÓTERME

3. Keress sokféle megoldást egy problémára: a felderítő méhek több fészekhelyet kutatnak fel és jelentenek egymásnak;
4. Ne törekedj gyors kiegyezésre, keress érveket és folytass vitát: a felderítő méhek teljes erőbedobással vitáznak azért, hogy a legjobb döntéseket hozzák meg;
5. Keresd az egyensúlyt a közös döntés és az egyéni autonómia között: a felderítő méhek a nyilvános vitát mindig önálló kiértékeléssel vegyítik; a végső döntést ideális esetben több körben, újra és újra megvitatják.

A makettszerű kiállítóteremben egy mesterséges méhrajt látunk. A méhraj felszínén a különböző színekkel jelölt felderítőméhek különféle lehetséges fészkhelyek mellett érvelnek. A kiállítótér falain az ezekhez a színekhez rendelt, eltérő nagyságú körök mutatják meg, hogy milyen támogatottsága van a különböző elhelyezkedésű és minőségű fészekhelyeknek.

Forrás:
Thomas D. Seeley: *Honeybee Democracy*, Princeton University Press, 2010.

THREE NEW EXHIBITION ROOMS FOR THE NEW MUSEUM FOR BEES

AZ ÚJ MÚZEUM MÉHEKNEK HÁROM ÚJ KIÁLLÍTÓTERME

diets of at least 2 billion people. Insect-gathering and farming can offer employment and cash income. It is currently happening mostly at the household level, but could potentially be expanded into industrial operations.
According to the FAO's research, done in partnership with Wageningen University in the Netherlands, more than 1.900 insect species are consumed by humans worldwide. Globally, the most consumed insects are the following: beetles (31%); caterpillars (18%); bees, wasps and ants (14%); and grasshoppers, locusts and crickets (13%). Many insects are rich in protein and good fats and contain a high amount of calcium, iron and zinc. Beef has an iron content of 6 mg/100 g of dry weight, while the iron content of locusts varies between 8 and 20 mg /100 g of dry weight, depending on the species and the kind of food the insects themselves consume.
(Source: FAO report)

Today, bees and other insects are a rarity on European menus. But this could change. For example, in an area north of Frankfurt, it was common to eat soup made from May beetles, not only in

Együk meg őket?

Az Egyesült Nemzetek Élelmezésügyi és Mezőgazdasági Szervezete (FAO) által 2013. májusában közzétett tanulmány a rovarok emberi táplálkozásban és állati takarmányozásban betöltött szerepét hangsúlyozta. Az ENSZ szerint az erdei rovarok gyűjtése és rovartenyésztő telepek létrehozása a magas széndioxid-kibocsátással járó sertés- és szarvasmarhatenyésztés alternatívája lehet. Jelenleg körülbelül kétmilliárd ember fogyaszt rendszeresen rovarhúst világszerte. A rovargyűjtés és tenyésztés új munkahelyeket és jövedelemforrást teremthet. Napjainkban ez a tevékenység még javarészt háztáji jelleggel zajlik, ám a szakértők nem látják akadályát a fokozott iparosításnak.
A holland Wageningen Egyetemmel együttműködésben végzett FAO-kutatás alapján az emberek több mint 1.900 rovarfajt fogyasztanak világszerte. Globális szinten a legnagyobb mértékben fogyasztott rovarok: bogárfélék (31%), hernyó (18%), méh, darázs és hangya (14%), szöcske, sáska és tücsök (13%). Ezeknek a rovarféléknek a húsa proteinben, egészséges

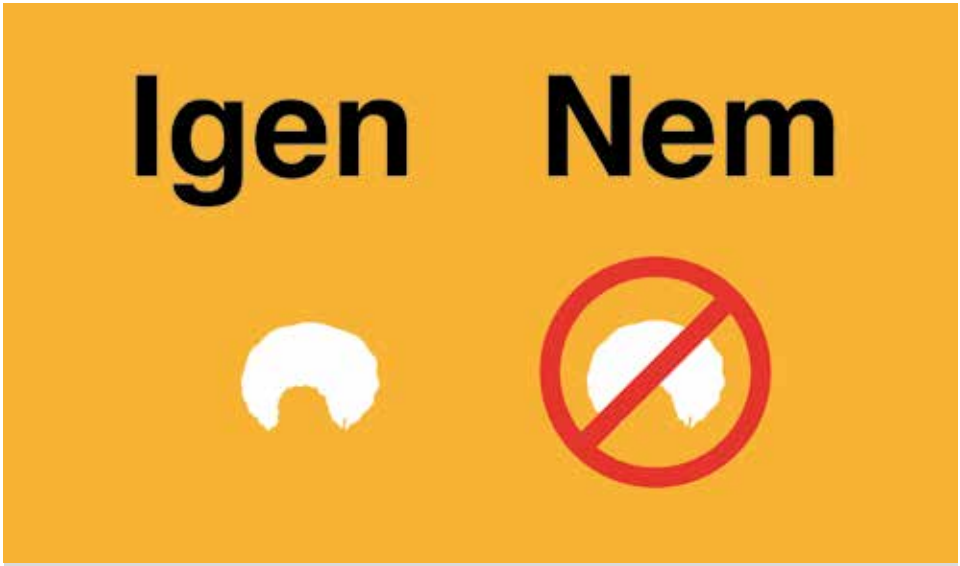

THREE NEW EXHIBITION ROOMS FOR THE NEW MUSEUM FOR BEES

AZ ÚJ MÚZEUM MÉHEKNEK HÁROM ÚJ KIÁLLÍTÓTERME

times of famine or crisis. For those interested in eating insects today, there are already a number of cookbooks dedicated to the gourmet way of preparing them. In addition to this, more and more people taste insects during their travels to Asian countries and report about their good experiences back home in Europe.

The taste of insects can be a convincing argument. So to know what we are talking about, the finger group organized two test-barbecues with bees—one in Frankfurt and one with the Mixed Bee Group in Budapest. In the beginning, almost everybody had reserves about eating the bees. But once on the grill, they smelled so good that everyone, except the vegetarians, had a try. It was concluded that surprisingly all participants really liked the nutty taste of grilled bee puppets.

With the question “Should we eat them?”, the micro-exhibition directly addressed the museum’s human visitors, asking them to take sides and cast their vote. A transparent ballot box, specially designed for this exhibition room, made it possible to follow the results of the voting throughout the

zsírokban, kalciumban, vasban és cinkben gazdag. Míg a marhahús vastartalma 6 mg/100 g száraz tömeg esetén, a sáskafélék vastartalma 8 és 20 mg/100 g között mozog, a sáska fajtájától és táplálkozásától függően.
(Forrás: a FAO jelentése)

Európában napjainkban ritkaságszámba megy a méhbábok és egyéb rovarok fogyasztása. Ez azonban változhat. Frankfurttól északra például korábban gyakran készítettek cserebogárból levest, nemcsak ínséges idők vagy válságok idején. Akik szívesen kipróbálnák a rovarevést, ma már több úttörő szakácskönyv közül válogathatnak, melyek kifejezetten a rovarínyencségekre specializálódtak. Egyre többen kóstolják meg a rovarokat ázsiai utazásaik alkalmával és hazatérve Európába pozitív élményekről számolnak be.

A rovarok íze egy jó érv lehet a fogyasztásuk mellett. Hogy magunk is meggyőződjünk erről, a finger csoport 2 kóstoló grillezést is szervezett, ahol méhbábok kerültek terítékre – egyet Frankfurtban, egyet pedig a budapesti „vegyes

THREE NEW EXHIBITION ROOMS FOR THE NEW MUSEUM FOR BEES

AZ ÚJ MÚZEUM MÉHEKNEK HÁROM ÚJ KIÁLLÍTÓTERME

exhibition.

Source: Arnold van Huis et al.: *Edible insects: future prospects for food and feed security*, Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rome, 2013.

Tell the bees - join the Mixed Bee Group

Tending bees on urban rooftops and popular hotspots in the inner city of Frankfurt am Main, the Mixed Bee Group was founded in 2008 by finger group, with the aim of training people from diverse social backgrounds in the skills of beekeeping.

With a special focus on people tackling precarious living situations, such as drug abuse, psychological problems or long-time unemployment, the group is open to everyone who is interested in keeping bees in cities. The group often includes members who live in neighborhoods close by the beeyard, who have heard about the project in the media or know the artists' earlier work.

méhészcsoporttal." Eleinte majdnem mindenki vonakodott a méhek fogyasztásától, de amint pirulni kezdtek a grillen, olyan kellemes illatot árasztottak, hogy végül – a vegetariánusokat leszámítva – az összes résztvevő megkóstolta őket. Az enyhén mogyoróízű csemege meglepő módon mindenkinek nagyon ízlett.

„Együk meg őket?" – ezzel a kérdéssel szólította meg a kiállítás a látogatókat és késztette őket állásfoglalásra. „Igen" vagy „nem" szavazatokkal fejezhették ki a véleményüket, az installáció részét alkotó áttetsző szavazóurnákban pedig az *Új Múzeum Méheknek* nyitvatartása alatt végig nyomon követhették a szavazás állását.

Forrás: Arnold van Huis et al.: *Edible insects: future prospects for food and feed security,* Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rome, 2013.

THREE NEW EXHIBITION ROOMS FOR THE NEW MUSEUM FOR BEES

For some of the participants, taking part in the Mixed Bee Group is a hobby, a counterpoint to the everyday jobs with which they make their living. For others, it is more of a slow *rapprochement* towards regular work and an opportunity for additional income. Some of the participants leave the group shortly after learning how to take care of their own apiaries. Others will probably never start their own beeyard, but prefer to take part in group activities. But even those participants who had already set up their own apiaries often join the group's meetings and activities.

Some participants tend beeyards in the inner city of Frankfurt with 2 to 4 colonies, while others take care of 30 colonies and see beekeeping as a profit-oriented activity, a source of income.

For all participants, including the finger group, the work with bees—often described as the poetry of agriculture in literature—creates a new relation to labor. The interaction between different social groups, learning with and also about one another, enormously enriches and benefits everyone. All in all, the Mixed Bee Group offers

AZ ÚJ MÚZEUM MÉHEKNEK HÁROM ÚJ KIÁLLÍTÓTERME

Mondd el a méheknek - csatlakozz a „vegyes méhészcsoporthoz"

A finger csoport 2008-ban indította el Frankfurt belvárosának közkedvelt háztetőin és frekventált helyszínein a „vegyes méhészcsoportot" azzal a céllal, hogy különböző társadalmi helyzetű embereknek nyújtson betekintést a méhészkedés alapjaiba.

A csoporthoz bárki csatlakozhat, aki érdeklődik a városi méhészkedés iránt, ám kiemelten fontos, hogy nehéz élethelyzetben lévő embereket, pl. kábítószerfüggőséggel, pszichés problémákkal, vagy tartós munkanélküliséggel küzdőket, is bevonjanak a közös munkába. A csoport a méhészet szomszédságában élőkkel és azokkal az érdeklődőkkel egészül ki, akik a médián keresztül hallottak a lehetőségről, vagy ismerik a művészek korábbi munkáit.

A „vegyes méhészcsoportban" való részvétel egyesek számára hobbi, ami a megélhetésért végzett munkát ellenpontozza, mások számára pedig a mindennapi munkába való fokozatos

THREE NEW EXHIBITION ROOMS FOR THE NEW MUSEUM FOR BEES

participants an alternative economic model of working and spending a good time together; a model that also enables them to generate public awareness for both their own and the bees' living conditions.

By initiating and training a Mixed Bee Group in Budapest as part of the Social Honey project, the artists addressed the challenges of a radically polarized Hungarian society, in which poverty, unemployment and homelessness has been on the rise in the past years, due to the financial and economic crisis. The initiative stresses the importance of dialogue and collaboration between different social groups, in order to foster a better understanding of one other's situation.
The Mixed Bee Group also empowers participants in precarious situations by teaching them new skills and providing new economic perspectives through the production of 'social honey' in the 'museum.'

AZ ÚJ MÚZEUM MÉHEKNEK HÁROM ÚJ KIÁLLÍTÓTERME

visszakapcsolódás folyamata és lehetőség arra, hogy egy kis mellékes jövedelemre tegyenek szert. Vannak, akik otthagyják a csoportot, miután kitanulták, hogy hogyan gondozzák a saját méhcsaládjaikat, míg mások valószínűleg sohasem alapítanak saját méhészetet, hanem inkább a csoport közös munkájában vesznek részt. Gyakran a saját méhészettel rendelkezők is a csoport tagjai maradnak, és résztvesznek a közös foglalkozásokon és találkozókon.

Vannak csoporttagok, akik Frankfurt belvárosában gondoznak 2-4 méhcsaládot, míg mások 30 méhcsaláddal dolgoznak és profitorientáltan, jövedelemforrásként tekintenek a méhészkedésre.

A résztvevők, csakúgy mint a finger csoport, a méhészkedés gyakorlatán keresztül – amelyet a szépirodalom gyakran a mezőgazdaság költészeteként emleget – egy új, másfajta viszonyt alakítanak ki a közösen végzett munkához.
A különböző társadalmi rétegek közötti interakció, az egymástól és az egymásról való tanulás mindenkit gazdagít és óriási élményt nyújt.

THREE NEW EXHIBITION ROOMS FOR THE NEW MUSEUM FOR BEES

AZ ÚJ MÚZEUM MÉHEKNEK HÁROM ÚJ KIÁLLÍTÓTERME

A „vegyes méhészcsoport” egy alternatív gazdasági modellt kínál a résztvevőknek az együttdolgozásra és a szabadidő közös eltöltésére; egy olyan modellt, amely mind a saját, mind a méhek életkörülményeinek megvitatására lehetőséget és egyúttal nyilvánosságot teremt.

A Közösségi Méz részeként elindított budapesti „vegyes méhészcsoport” az egyre erőteljesebb társadalmi polarizáció jelenségére reagált Magyarországon, ahol az elmúlt években, a pénzügyi és gazdasági válság következtében a szegénység, a munkanélküliség és a hajléktalanság egyre súlyosbodó problémává vált. A kezdeményezés a különböző társadalmi csoportok közötti párbeszéd és együttműködés fontosságára hívta fel a figyelmet, amely egymás helyzetének behatóbb megismeréséhez és megértéséhez vezethet. A „múzeumban” zajló közösségi méztermelésen keresztül a résztvevők új tudásra és tapasztalatokra tettek szert, amely sokak, köztük a nehéz élethelyzetben lévők számára akár pénzkereseti vagy megélhetési lehetőséget jelenthet.

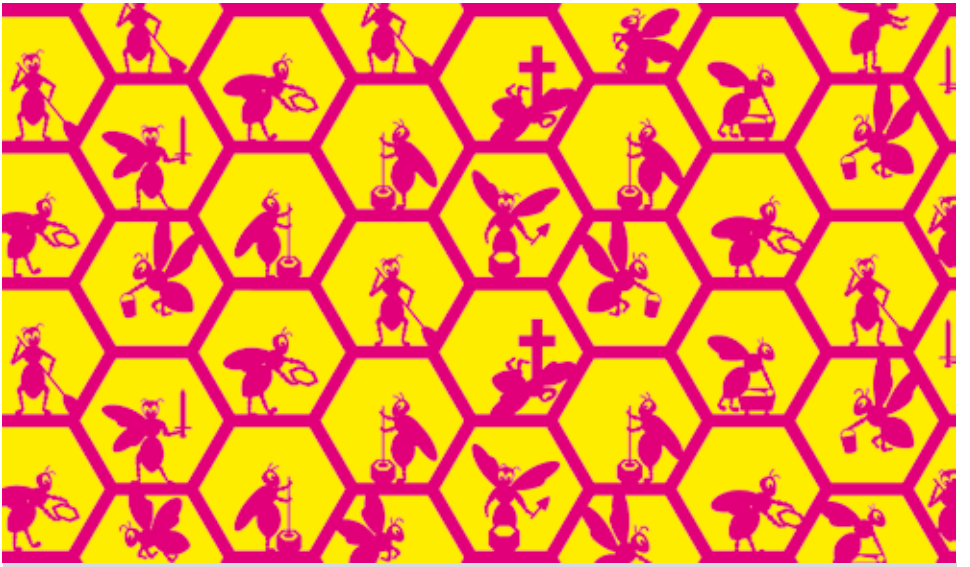

AUTONOMY AND SUSTAINABILITY (THE CHURCH'S BACKYARD)

Szabolcs Kisspál

Since January 1, 2013, Hungarian artists have been turning up weekly in front of the Műcsarnok (Kunsthalle) in Budapest, holding, hanging, or in other ways displaying (usually written) messages. These short, politically loaded articulations form part of a long-term, independent art project, *Outer Space*[1]: the artworks, performances, spatial micro-interventions reflect on certain political decisions that have significantly influenced the Hungarian cultural sphere. More specifically, they demonstrate against these decisions in front of a building, emblematic within the Hungarian art scene, that has become one of the well-known symbols, sites and the actual subject of Hungary's recent 'cultural war'. At stake in this war are the future visions, legal and institutional frameworks of Hungarian culture, as well its role in society, which the current government is planning to endow with a well-defined ideological function.

[1] http://www.kivultagas.hu - *Outer Space:* Contemporary Art Outside the Kunsthalle. Organisers: KOZMA Eszter, MÉLYI József, PACSIKA Márton.

AUTONÓMIA ÉS FENNTARTHATÓSÁG (A TEMPLOM HÁTSÓ UDVARA)

Kisspál Szabolcs

2013. január 1-je óta a budapesti Műcsarnok közvetlen közelében, általában annak főbejárata előtt heti rendszerességgel feltűnik egy-egy magyar képzőművész, aki valamilyen – rendszerint írott – üzenetet függeszt ki, tart maga elé, vagy jelenít meg változatos módokon. A rövid, politikai jelentéseket hordozó megnyilatkozások egy hosszútávú, független művészeti kezdeményezés, a *Kívül tágas*[1] sorozat részei: a művek, performanszok, apró térbeli beavatkozások a magyar kulturális életet érintő politikai döntésekre reflektálnak. Pontosabban azok ellen demonstrálnak egy olyan – a magyar képzőművészeti élet szempontjából emblematikus – épület előtt, amely az elmúlt másfél évben dúló magyarországi „kultúrharc" egyik legismertebb szimbólumává, terepévé, illetve konkrét tárgyává vált. E harc tétje a magyar kultúra jövőbeli arculata, törvényi és intézményi keretei, valamint társadalmi szerepe, amelyet az aktuális kormányzat egy jól meghatározott

[1] http://www.kivultagas.hu - Kortárs művészet a Műcsarnokon kívül. Szervezők: KOZMA Eszter, MÉLYI József, PACSIKA Márton

AUTONOMY AND SUSTAINABILITY (THE CHURCH'S BACKYARD)

While artists' protests take place in front of the building's façade, which is sacral in character and faces Budapest's most representative square, on the back terrace, tens of thousands of bees collect pollen from the City Park's trees and flowers in three peculiarly shaped hives. Their presence is related to the long-term art project realized by the German *finger group* on the back terrace of the Kunsthalle, that is, within the *border zone* of the institution. Integral elements of this project were an open air micro-exhibition installed on top of the hives, transforming them into artworks, as well as a community initiative that understands beekeeping as an alternative economic and cultural model, brought to life by the artists and involving visitors and the city's inhabitants.

At first glance, the two events outlined above have little to do with one another. What nonetheless connects them is the building itself, and the notion of the museum. Lacking a collection, the Kunsthalle is not a classical museum, nevertheless its role in Hungarian cultural life defines it as the most representative, canon-forming institution of fine arts in the country, with an architecture

AUTONÓMIA ÉS FENNTARTHATÓSÁG (A TEMPLOM HÁTSÓ UDVARA)

ideológiai funkcióval kíván felruházni.

Miközben az épület szakrális karakterű, ugyanakkor Budapest legreprezentatívabb terére néző homlokzata előtt a művészek tiltakozásai zajlanak, annak hátsó teraszán több tízezer méh hordja három furcsa formájú kaptárba a Városliget fáiról és virágairól begyűjtött pollent. Jelenlétük annak – a Műcsarnok teraszán, tehát az épület és intézmény *határzónáján* elhelyezkedő – hosszútávú művészeti projektnek köszönhető, amely a német finger csoport koordinációjában valósult meg. Ennek nemcsak egy műtárgyszerű méhkaptárakból összeállított szabadtéri mini-kiállítás volt a része, hanem egy olyan, a csoport által kezdeményezett és a nézőket és városlakókat bevonó közösségi szerveződés is, amely a méhészeti tevékenységet mint alternatív gazdasági és kulturális modellt értelmezi.

A két történésnek első látásra kevés köze van egymáshoz. Ami mégis összeköti őket, az az épület maga, valamint a múzeum fogalma. Bár saját gyűjtemény híján a Műcsarnok nem

AUTONOMY AND SUSTAINABILITY
(THE CHURCH'S BACKYARD)

AUTONÓMIA ÉS FENNTARTHATÓSÁG
(A TEMPLOM HÁTSÓ UDVARA)

that clearly references the temple of muses. On the one hand, the events and *symbolic acts* in front of the building raise the question of how autonomy can be sustained within the current artistic paradigm of a postsocialist, publicly funded system of art institutions, after the collapse of the Western welfare state. On the other hand, the *demonstrative act* of the project taking place on the back terrace offers a model of how, within a new artistic paradigm, art could become, not only intellectually, but possibly even financially and ideologically, independent within a contemporary society of precariat.[2]

Urban agriculture (community gardens), and urban beekeeping have both been on the rise again since the early 2000s. There are over 3.000 apiaries in London, and New York, Toronto, Mel-

klasszikus múzeum, a magyar kultúrában betöltött szerepe szerint a képzőművészet legreprezentatívabb, kánonképző intézménye, amelynek építészeti karaktere is egyértelműen a múzsák templomára utal. Az épület előtti történések és *szimbolikus aktusok* arra keresik a választ, hogy miként lehet megőrizni az aktuális művészeti paradigmán belül egy közpénzből működtetett, posztszocialista művészeti intézményrendszer autonómiáját a nyugati jóléti társadalom végét követően. A hátsó teraszon zajló projekt *demonstratív aktusa* pedig azt modellezi, hogy miként válhat a művészet egy új művészeti paradigma segítségével nemcsak szellemileg, hanem akár anyagilag és ideológiailag is függetlenné a prekariátus[2] társadalmában.

[2] Precariat is a term used in sociology and economics, that combines the words precarious (uncertain) and proletariat, to describe a new social class that has emerged in the past decades at the lowest level of contemporary capitalist class hierarchy and is swiftly growing in numbers. In contrast to the relative existential security of the working class, the precariat is characterised by persistent insecurity, as its members are not employed full-time on an on-going basis and therefore also do not possess corresponding income.
Source: https://hu.wikipedia.org/wiki/Prekariátus.
Accessed on 19 September 2017.

[2] A prekariátus (szociológiai és közgazdasági kifejezés, mely a *precarious* [bizonytalan] és a proletariátus szó vegyítésével keletkezett) a jelenlegi kapitalizmus osztályhierarchiájában legalul elhelyezkedő, az utóbbi évtizedekben kialakult, növekvő létszámú társadalmi osztály, melyet a munkásosztály viszonylagos biztonságához képest állandó létbizonytalanság jellemez, mivel tagjai sem folyamatos, teljes munkaidős munkahellyel, sem ennek megfelelő jövedelemmel nem rendelkeznek.
Forrás: https://hu.wikipedia.org/wiki/Prekariátus.
Utolsó letöltés: 2017. szeptember 19.

AUTONOMY AND SUSTAINABILITY (THE CHURCH'S BACKYARD)

bourne and Chicago also boast high numbers.

As this publication also shows, finger group's project entitled *New Museum for Bees* has a long history, in the course of which, at the intersection of artistic and non-artistic spaces, the group's members have been exploring artistic autonomy through the issues of sustainability, intervention, participation and funding. In their previous projects, *Florian Haas* and *Andreas Wolf* have researched the role of labor in society through participatory, community-based art forms, and documented the process and the results of their research in publications. The difficulties of financing these projects through grant applications is what made Wolf and Haas focus their attention on questions of sustainability and autonomy, as their increasingly precarious financial situation led them to strive for types of sponsorship, in which these two aspects are not in conflict. It is by mere chance that these new sponsors happened to be the honeybees.

Contrary to what its title and theme suggests, finger group's project isn't *about bees*, much

AUTONÓMIA ÉS FENNTARTHATÓSÁG (A TEMPLOM HÁTSÓ UDVARA)

A városi mezőgazdaság (közösségi kertek), illetve a városi méhészet a 2000-es évektől világszerte reneszánszát éli. Londonban háromezernél több méhészet működik, de számuk jelentős New Yorkban, Torontóban, Melbourne-ben, Chicagóban is.

A finger csoport *Új múzeum méheknek* címet viselő projektje – mint e kiadványban is olvasható – hosszabb előtörténetre tekint vissza, amelynek során a csoport tagjai különböző művészeti és nemművészeti terek metszetében kutatják a művészeti autonómia kérdését a fenntarthatóság, beavatkozás, részvétel és finanszírozás fogalmai mentén. *Florian Haas* és *Andreas Wolf* korábbi művészeti projektjeik során a munka társadalomban betöltött szerepével foglalkoztak részvételi, közösségi műformákon keresztül, amelynek folyamatát és kutatási eredményeit kiadványokban publikálták. E projektek pályázati forrásokból történő finanszírozási nehézségei irányították rá figyelmüket a fenntarthatóság és autonómia kérdéseire, és az egyre nehezedő anyagi viszonyok olyan új szponzori kapcsolatok

AUTONOMY AND SUSTAINABILITY
(THE CHURCH'S BACKYARD)

AUTONÓMIA ÉS FENNTARTHATÓSÁG
(A TEMPLOM HÁTSÓ UDVARA)

rather it addresses burning economic, social, and political questions and searches for solutions to the multiple crises surrounding us, *through bees and with their help*. The bee colony has inspired diverse rituals, metaphors and cultural references that span the entire history of human civilization from ancient Egypt to Modernism, from Homer to Sylvia Plath, Plato to Mandeville and Marx. However, the project discussed here is, essentially, not an exhibition and does not view bees, nor related phenomena (pollen, honey, wax) as illustrative—metaphorical, sculptural, or spiritual—material (cf. relevant artworks and philosophical thought by Joseph Beuys, Rudolf Steiner and others). The group's mission statement outlines a dual purpose: on one hand, to document how bee societies have been used as historical metaphors, and on the other, to correctively reflect the current self-image of contemporary societies, drawing on the organizational forms and social structures of bee colonies.

Each element of the project's threefold constellation is illuminating not only in terms of art in general, but also in relation to the Hungarian

kialakítását tették szükségessé, amelyekben a két aspektus, autonómia és fenntarthatóság, nem kerül egymással konfliktusba. A véletlennek köszönhető, hogy e szponzorok éppen a méhek lettek.

A finger csoport projektje a cím és tematika ellenére nem *a méhekről* szól, hanem aktuális gazdasági-társadalmi-politikai kérdésekről, a bennünket körülvevő számos krízis megoldási lehetőségeinek kutatásáról *a méheken keresztül és azok segítségével*. Miközben a méhtársadalom számos rituálé, metafora és kultúrtörténeti hivatkozás forrása, amely motívumként végigkíséri az emberi civilizáció teljes történetét az ókori Egyiptomtól a modernizmusig, Homérosztól Sylvia Plath-ig, Platóntól Mandeville-ig és Marxig, a fent említett projekt lényegében nem kiállítás, és sem a méheket, sem pedig a hozzájuk kapcsolódó ismert motívumokat (pollen, méz, viasz) nem tekinti metaforikus, szobrászati, vagy spirituális anyagnak (lásd: Beuys, Rudolf Steiner és mások idevágó művei, filozófiai gondolatai). A csoport saját statement-je kettős célt fogalmaz meg: a

AUTONOMY AND SUSTAINABILITY (THE CHURCH'S BACKYARD)

context mentioned in the introduction. These three pillars are represented by three beehives that, inspired by the centuries-old tradition of figurative hive design, discuss three different sets of issues, namely collective decision-making, collaboration, and sustainability.

The key concept of the first set of issues is swarm intelligence, an information-sharing and decision-making mechanism that enables the bee colony make the most favorable 'democratic' decision, by generating a level of collective 'wisdom' that exceeds the individual intelligence of single bees. According to Thomas D. Seeley,[3] a researcher who is also referenced by the finger group, the emergence of such high-level swarm intelligence is tied to five conditions. These are the following: the diversity of knowledge about available alternatives, an open and direct sharing of this knowledge, the independence of group members in terms of judging this information, an unbiased presentation of different information and opinions, and a leadership that stimulates,

[3] Thomas D. Seeley: *The Wisdom of the Hive* (1995, Harvard University Press)

AUTONÓMIA ÉS FENNTARTHATÓSÁG (A TEMPLOM HÁTSÓ UDVARA)

méhtársadalom történelmi metaforaként való használatának dokumentálását, valamint az aktuális társadalmi énkép korrekcióját a méhek szerveződési formáinak figyelembevételével.

A projekt hármas tagolásának mindegyik egysége tanulsággal szolgálhat nemcsak a művészet általános kérdéseivel, hanem a bevezetőben említett magyar kontextussal kapcsolatban is. E hármasságot a figurális kaptárak évezredes tradíciójára építő, három különböző kérdéskört megjelenítő kaptárak képezik le: közösségi döntéshozatal, együttműködés, fenntarthatóság.

Az első kérdéskör kulcsfogalma a rajintelligencia, egy olyan információmegosztási és döntéshozatali mechanizmus, amely a méhkolónia számára legkedvezőbb közös, „demokratikus" döntést segíti elő egy olyan kollektív „bölcsességi" szint kialakításával, mely képes meghaladni az egyedek egyéni tudását. Thomas D. Seeley,[3] a téma a finger csoport által is hivatkozott kutatója szerint a magas szintű rajintelligencia létrejöt-

[3] Thomas D. Seeley: *The Wisdom of the Hive* (1995, Harvard University Press)

AUTONOMY AND SUSTAINABILITY
(THE CHURCH'S BACKYARD)

AUTONÓMIA ÉS FENNTARTHATÓSÁG
(A TEMPLOM HÁTSÓ UDVARA)

but does not dominate the debate.[4] It doesn't take much to grasp that the regime of cultural governance and politics that the artists in the above mentioned *Outer Space* project have been protesting against, relies on precisely an opposing set of conditions, and therefore not only generates anti-democratic and non-transparent, paternalistic relations, but also deprives the community of the opportunity to make the decision that is most beneficial for its members.

The second set of issues is connected to the community-based, collaborative working process initiated by the project. One could not only visit the exhibited hives, but together with a professional beekeeper, the artists also offered a 'mixed' group of artists and non-artists the possibility to learn the basics of beekeeping, bringing together people from different age groups, social backgrounds and living situations. The significance of this proposal is that, on one hand, it gives members from precarious or marginalized social groups a chance to learn a new skill that can help them make a living and become self-sustaining in the future. In

[4] http://www.nbb.cornell.edu/seeley.shtml

tének öt feltétele van. Ezek a következők: a rendelkezésre álló lehetőségekkel kapcsolatos ismeretek változatossága, ezen ismeretek nyílt és egyenes megosztása, a csoporttagok függetlensége az ismeretek megítélésében, az ismeretek és vélemények elfogulatlan ismertetése, valamint egy olyan vezetés, amely serkenti, de nem dominálja a vitát.[4] Nem nehéz belátni, hogy az a kultúrpolitikai irányítási gyakorlat, amely ellen a fent említett *Kívül tágas* projekt művészei tiltakoznak, pontosan ellenkező feltételekre támaszkodik, és ezáltal nemcsak antidemokratikus és átláthatatlan paternalista viszonyokat termel, hanem megfosztja a közösséget a minden tag számára legkedvezőbb döntés lehetőségétől.

A második kérdéskör a projekthez kapcsolódó műhelymunkában és közösségi folyamatban jelenik meg: a kiállított kaptárak nemcsak megtekinthetők, hanem a művészek és egy hivatásos méhész segítségével, „vegyes" – különböző korú, társadalmi hátterű és élethelyzetű érdeklődőkből összeálló –, művész-nemművész

[4] http://www.nbb.cornell.edu/seeley.shtml

AUTONOMY AND SUSTAINABILITY
(THE CHURCH'S BACKYARD)

AUTONÓMIA ÉS FENNTARTHATÓSÁG
(A TEMPLOM HÁTSÓ UDVARA)

turn, artists can finance their art projects through beekeeping, thereby becoming independent from state funding, which, in Hungary, will presumably remain under strict ideological control for a longer time.
On the other hand, the relevance of this model lies in opening up a perspective in which art can offer actual solutions to societal problems by advocating a sustainable, collaborative approach based on sharing knowledge. This approach can serve as a viable alternative to notions of art as an activity that unfolds strictly within the confines of a rigid, institutional system financed exclusively by the state. The latter paradigm evidently results in permanent dependency, which has always been, and will always be, accompanied by varying degrees of ideological control.

The third set of issues is embedded in the context of a more universal crisis. Not only does the project call attention to the global food crisis, it also joins the voices who advocate the consumption of insect meat (in this case, bee puppets) across Europe, drawing on a study published by the Food and Agriculture Organization of

összetételű csoportokban lehetőség adódik a méhészet gyakorlati alapjainak elsajátítására. Ennek jelentősége részint abban rejlik, hogy a prekariátushoz vagy marginalizált társadalmi rétegekhez tartozó csoporttagok olyan tevékenységet sajátíthatnak el, amellyel akár önmagukat is szó szerint fenntarthatják. A művészek pedig a méhészkedésen keresztül saját művészi projektjeiket finanszírozhatják, függetlenedve ezáltal azoktól az állami forrásoktól, amelyek Magyarországon – úgy tűnik – hosszú időre ideologikus kontroll alá kerültek.
A modell jelentőségét másrészt az adja, hogy a finger projektje egy olyan perspektívát is előrevetít, amely alkalmassá teszi a művészetet a társadalom problémáinak valós megoldására, egy fenntartható, tudásmegosztáson alapuló kollaboratív pozíció megteremtése által. Ez a pozíció valós alternatívája lehet annak a modellnek, amely a művészeti tevékenységet merev, intézményi keretek között és kizárólag állami források által fenntartott tevékenységként képzeli el. Ez utóbbi értelemszerűen örök függőséget eredményez, amely kisebb vagy nagyobb mértékű ideológiai kontrollal járt és jár együtt.

AUTONOMY AND SUSTAINABILITY (THE CHURCH'S BACKYARD)

AUTONÓMIA ÉS FENNTARTHATÓSÁG (A TEMPLOM HÁTSÓ UDVARA)

the United Nations (FAO) in May 2013. The legitimacy of raising this question is enhanced by the fact that our habits of meat consumption are largely defined by cultural bias, therefore it makes sense to attempt their transformation also from within the cultural field. As an everyday source of nutrition in Asian cultures, insect meat should not only be consumed due to its availability and the efficiency of its production, but also in order to reduce the harmful ecological impact of traditional meat consumption.

The project thus highlights possible alternatives of collective decision-making, while by establishing 'mixed bee groups,' it creates actual, pragmatic and collaboration-based micro-institutions that not only contribute to sustainable livelihoods in times of precarity, but also offer a new paradigm in which art can facilitate new and conflict-free forms and strategies of social participation. These, in turn, can contribute to questioning and delegitimizing the ideological control coded in the conservative understanding of art.

A harmadik kérdéskör egy univerzálisabb krízis kontextusába helyezkedik. A projekt nemcsak felhívja a figyelmet az egész világot érintő, globális élelmezési válságra, hanem a FAO (Egyesült Nemzetek Élelmezésügyi és Mezőgazdasági Szervezete) által 2013. májusában kiadott tanulmány szellemében a rovarhús (konkrétan méhbábok) fogyasztásának európai népszerűsítéséhez csatlakozik. A kérdésfelvetés legitimitásához hozzátartozik, hogy a húsfogyasztási szokásokat nagymértékben kulturális beidegződések határozzák meg, tehát azok megváltoztatási szándéka jogosan indítható kulturális területről. Az egyébként Ázsiában hétköznapi táplálkozási forrás kihasználása mellett nemcsak a hatékonyság érve áll, hanem a hagyományos húsfogyasztás ökológiai hatásainak tompítása is.

A projekt tehát egyrészt rávilágít a közösségi döntéshozatal lehetséges alternatíváira, miközben a „vegyes méhészcsoportok" létrehívása által olyan pragmatikus, kollaboratív alapon működő valós mikrointézményeket hoz létre, amelyek nemcsak a prekariátus önfenntartásához

AUTONOMY AND SUSTAINABILITY (THE CHURCH'S BACKYARD)

The transition won't be easy. Nor will it be fast. But if we come to think of how many tiny 'deliveries' it takes to produce a kilogram of (social) honey, and that in order to collect it, one bee has to fly around the globe at least three times, it seems clear that bees do not only teach us all of the above, but also a great deal of patience and persistence.

AUTONÓMIA ÉS FENNTARTHATÓSÁG (A TEMPLOM HÁTSÓ UDVARA)

képesek érdemben hozzájárulni, hanem egy új paradigma felkínálása által esélyt nyújtanak arra, hogy a művészet megtalálja a társadalmi részvétel új, konfliktusmentes pozícióit és formáit. Ez pedig hozzájárulhat a konzervatív művészetfelfogásba kódolt ideológiai kontroll érvényen kívül helyezéséhez.

A váltás nem lesz könnyű. Sem gyors. Viszont ha arra gondolunk, hány apró „szállítmányból" áll össze egy kilogramm (pl. közösségi) méz, valamint, hogy összegyűjtéséhez egy méhnek a Föld kerületének háromszorosát kell lerepülnie, a méhektől nemcsak a fentieket, hanem türelmet és kitartást is tanulhatunk.

THE IMPERIAL CLOAK

VICTOR HUGO

You honeybees whose work is play,
Who never look for any prey
But scents, breaths of celestial grace,
O you that flee the wintry hours,
And stealing amber from the flowers,
Make bounty for the human race,

Visiting on your way, like brides,
The lilies of the mountainsides,
You virtuous dew-drinking folk,
Daughters and sisters of the day
And scarlet petals, come away—
Rise up, fly from this cloak!

And hurl yourselves against the man!
You things of purity and plan,
Workers of good, wagers of war,
You wings of gold, you darts of fire,
Whirl round and round the shameful liar!

Tell him: "What do you take us for?
Accursed wretch, we are the bees!
Where vines cast shady draperies
On chalet walls, we build our nest;
Born in the azure, we repose
On the mouth of the parted rose,
On Plato's lips we rest.

What comes from slime goes back again.
Go join Tiberius in his den,
Charles IX on his balcony.
Go! On your purple robe should strut,
Not the bees of Hymettus, but
The black flies of the gallows-tree!"

And sting the fellow, one and all.
Put to shame those who cringe and crawl;
Blind the deceitful renegade,
Hunt him down in a savage rout,
And let the insects drive him out,
Since men are too afraid!

From *Les Châtiments (The Punishments)*, 1853.
Les Châtiments is a collection of poems that Victor Hugo published underground in Brussels in 1853. It is considered one of the most important political satires of the nineteenth century. *The Imperial Cloak (Le manteau imperial)* appeared in Book Five of the collection, *L'Autorité est sacrée (Authority is Sacred)* and focuses on the bee icon which was found on the imperial cloaks, now sullied by Napoléon III, according to Hugo. *Les Châtiments* was forbidden in France until the collapse of the Second Empire. Nevertheless, the poems were fairly well-known by travelers returning to Paris from England and Belgium, some of whom had even memorized certain poems. Copies of the book were also smuggled into France.

Source: John Andrew Frey: *A Victor Hugo Encyclopedia*, Greenwood Press, 1999.

SOCIAL HONEY IN BUDAPEST

An interview with finger group
Zsuzsanna Keszthelyi

The artistic and production collective finger group took up urban beekeeping as a farming and cultural practice in 2007. They opened their first urban beeyard and started the Mixed Bee Group in collaboration with the Frankfurt Museum of Modern Art. The latter trains people with diverse backgrounds and interests (often coming from precarious or difficult living situations) in the practice of beekeeping; providing them with a skillset that offers new or alternative existential perspectives. I interviewed Andreas Wolf and Florian Haas, founders of finger group. Their project in Hungary, *Social Honey* took place between July and September 2013 on the back terrace of Műcsarnok (Kunsthalle Budapest).

Zsuzsanna Keszthelyi: *What was the idea? What is the* New Museum for Bees*?*

Andreas Wolf: To put it in a nutshell, it is about being able to function autonomously as artists. In this case, the bees fly in and out of the muse-

KÖZÖSSÉGI MÉZ BUDAPESTEN

Interjú a finger csoporttal
Keszthelyi Zsuzsanna

A finger group termelői és művészeti kollektíva 2007-ben kezdett el foglalkozni a városi méhészkedéssel mint kisállattenyésztési és kulturális gyakorlattal. A frankfurti Modern Művészeti Múzeummal együttműködésben nyitották meg első városi méhészetüket, és indították el a „vegyes méhészcsoportot", melynek célja, hogy különböző érdeklődésű és hátterű – gyakran nehéz életkörülmények között élő – embereket hozzon össze a méhészképzés keretében, s a méhészkedésen keresztül kínáljon számukra új egzisztenciális perspektívákat. Az interjú Andreas Wolffal és Florian Haas-szal, a csoport alapítóival készült. A *Közösségi Méz* projekt 2013. júliusa és szeptembere között zajlott Budapesten, a Műcsarnok hátsó teraszán.

Keszthelyi Zsuzsanna: *Mi volt az ötlet? Mi az* Új Múzeum Méheknek*?*

Andreas Wolf: A projekt röviden arról szól, hogy művészként képesek legyünk autonóm módon

SOCIAL HONEY IN BUDAPEST

KÖZÖSSÉGI MÉZ BUDAPESTEN

um, they collect nectar, we sell the honey, the bees generate a micro-budget from which the museum's operation can be financed. This way we do not need to rely on grants or other forms of external financial support and can work on developing other exhibition projects. The exhibition itself displays the bizarre situation in which we are watching the bees visiting the museum. This is a strange position for us to be in. On the other hand, it raises a number of questions, such as: what is really at stake here? What can I get out of such a bizarre situation? What does it mean to me? Do I need to be a specialist? How can I get involved?

ZSK: *How did you start beekeeping?*

AW: After the big social movements of the '90s, a number of self-organized initiatives emerged that strived to become independent from major art institutions and function as independent spaces with their own audience and communication channels. We started our project *Evolutionary Cells* (2002) in this vein, and we tried to create something that the media wouldn't ignore. Our

működni. Ebben az esetben a méhek ki-be szállnak a kiállítótérbe, nektárt gyűjtenek, mi eladjuk a mézet, a méhek mikrobüdzsét generálnak, amiből fenntartjuk a múzeumot. Így függetlenek vagyunk ösztöndíjaktól, pályázatoktól, és újabb kiállításokat tudunk létrehozni. Maga a kiállítás azt a bizarr szituációt mutatja be, hogy mi nézzük, ahogy a méhek látogatják a múzeumukat. Ez egy különös helyzet. Közben felvetődnek olyan kérdések, mint például: Mi is zajlik itt valójában? Mit kaphatok én ettől a bizarr helyzettől? Mit jelent ez nekem? Szakértőnek kell lennem? Hogy tudok ehhez kapcsolódni?

KZS: *Hogy kezdtétek a méhészkedést?*

AW: A 90-es évek nagy mozgalmai után, számos olyan önszerveződő kezdeményezés indult el, amelynek célja volt a nagy művészeti intézményektől, múzeumoktól való függetlenedés, illetve a saját terek, közönségek és kommunikációs csatornák megtalálása. Így jött létre a 2002-es *Evolutionary Cells (Fejlődő sejtek)* című projekt, amivel az volt a célunk,

SOCIAL HONEY IN BUDAPEST

main question was: how would you design your own society? Most of the submitted applications focused on the concept of work, exploring new possible models of labor.

After a while, due to financial difficulties, we had to suspend the project. We were looking for new ways and means to pursue our artistic endeavors. Just around that time, a swarm of bees settled on a tree in front of my home, and I simply started taking care of them. We realized that we could make as much money from beekeeping as we would if we toured for a year around Europe and Asia with *Evolutionary Cells*. It was at this point that finger group started to integrate beekeeping into its activities. Beekeeping can be thought of as the poetry of agriculture. You let the bees work for you.

You can see people from all walks of life, from all social layers involved in beekeeping: from the poorest to people like the local priest (as the church needs beeswax), as well as teachers, chemists, and physicists. This way we can reach out to practically anyone.

Bees were always thought of as a representative model of human society. People used

KÖZÖSSÉGI MÉZ BUDAPESTEN

hogy valami olyat hozzunk létre, amit a média nem ignorál. A fő kérdésünk a következő volt: Hogyan terveznéd meg a saját társadalmadat? A beérkezett alkotások többsége a munka fogalmára koncentrált, a lehetséges új munkamodelleket kutatta.

Egy idő után, anyagi nehézségek miatt, nem tudtuk folytatni a projektet; új utakat kerestünk. Közben egy méhraj tűnt fel a házam előtti fán, és egyszerűen elkezdtem gondoskodni róluk. Rájöttünk, hogy a méhészkedéssel ugyanannyi pénzt lehet keresni, mintha egy évet turnéznánk Európában és Ázsiában az *Evolutionary Cells*-zel. Ez volt az a pont, amikor a finger csoport elkezdte integrálni a méhészkedést a tevékenységébe.

A méhészkedés a mezőgazdaság költészeteként fogható fel. Hagyod a méheket, hogy dolgozzanak neked. Ez egy olyan szakma, amely átível a társadalmi különbségeken. A legszegényebbektől a helyi papon át – merthogy a templomnak kell a viasz – a tanárig, kémikusig, fizikusig, sokaknak van köze a méhekhez. Így a méhészkedésen keresztül szinte mindenkit el tudunk érni.

SOCIAL HONEY IN BUDAPEST

to think that bees formed a monarchic system, ruled by a king. Then later they realized that it was actually a queen! These days, bee colonies are thought of as superorganisms. It is bizarre; we speak about one animal, yet it is a multitude of animals. Bees form a family, comprising of 50-60.000 individuals, each fulfilling a different role: there are workers, drones, and a queen.

ZSK: *What is the exhibition about?*

Florian Haas: One of the central themes was how our social systems function. Our questions were: how does the society of bees work according to different scientific theories? What could we learn from observing the democracy of honeybees? We thought this might be an interesting topic in Hungary, based on what we heard about the country. We asked the Mixed Bee Group in Budapest about how they felt. The answer was that a lot of people were frustrated with the political situation, they were trying to find ways to escape: they started growing their own food, moved to the countryside, or launched on new enterprises.

Our second topic was "should we eat

KÖZÖSSÉGI MÉZ BUDAPESTEN

A méhtársadalmat mindig is az emberi társadalom lehetséges modelljeként tartották számon. Régen azt gondolták, hogy ez egy monarchikus rendszer, amit a király ural. Aztán rájöttek, hogy hoppá, ez egy királynő! Ma úgy tekintenek rájuk mint szuperorganizmusra. Bizarr, egy állatról beszélünk, de mégis sokkal többről. A méhek családot alkotnak, amiben 50-60 ezer egyed van, és nagyon különböző szerepeket látnak el; vannak dolgozók, herék és a királynő.

KZS: *Miről szól a kiállítás?*

Florian Haas: Az egyik fő téma a társadalmi rendszerek működése volt. Hogyan működik a méhek társadalma a tudományos elméletek szerint, és mi mit tanulhatunk a méhdemokráciából? Azt gondoltuk, hogy Magyarországon ez érdekes lehet az alapján, amit hallottunk az itteni viszonyokról. Megkérdeztük a budapesti „vegyes méhészcsoportot," hogy érzik magukat. Azt a választ kaptuk, hogy sokan frusztráltak a politikai helyzettől, megpróbálnak valahogy kimenekülni ebből, saját élelmiszert termelnek, vidékre költöznek, vagy új vállalkozásokba

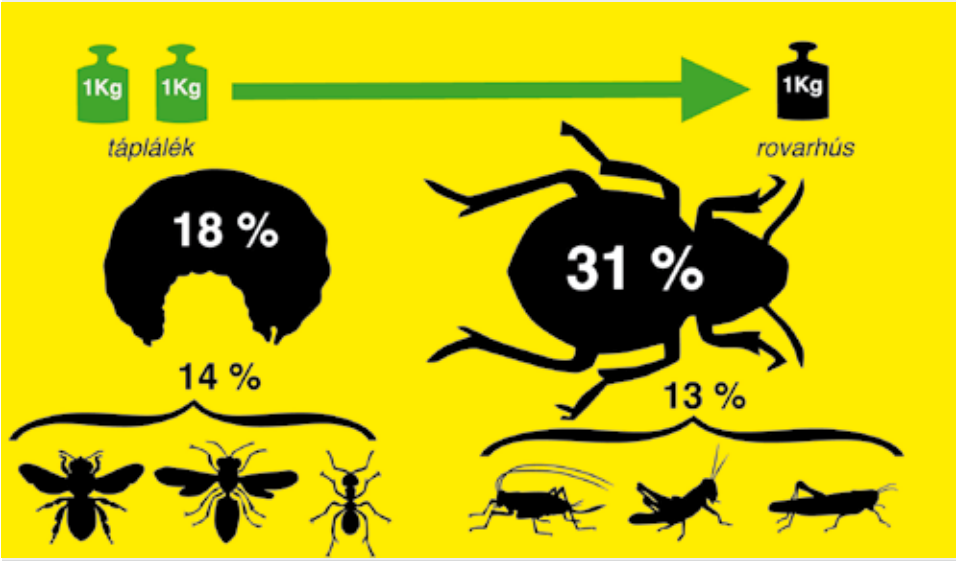

them?" According to the Food and Agriculture Organization of the UN (FAO), a possible answer to the global food crisis could be eating insects (grasshoppers, larvae, beetles, bees). In order to produce 1 kg of insect meat you need 2 kg of feed. This is ecologically and economically much more efficient than producing, let's say, 1 kg of Hungarian salami, the production of which requires 8 kg of feed and involves intensive CO_2 emission. We think that this is a very interesting aspect of beekeeping; one that we need to discuss and take a stand on. The visitors of the museum were asked to cast a vote on whether or not they would eat bee puppets.

The third exhibition was about the Mixed Bee Group who tend the beeyard.

ZSK: *What are the characteristics of the Mixed Bee Group? How do you work together?*

AW: People come from very different backgrounds; their profession or income is irrelevant. What they have in common is that none of them has done beekeeping beforehand, which makes it easy for them to find common ground.

kezdenek.

A másik témánk az „Együk meg őket?" Az ENSZ Élelmezésügyi és Mezőgazdasági Világszervezete, a FAO szerint a rovarevés (beleértve a szöcskéket, hernyókat, bogarakat és méheket is) egy lehetséges válasz az élelmezési világválságra. Ha rovarhúst állítunk elő, akkor 1 kg-hoz 2 kg takarmányra van szükség. Összehasonlítva 1 kg magyar szalámi előállításával, amely 8 kg takarmány felhasználásával, és egyben nagymértékű szén-dioxid kibocsájtással is jár, a rovarhús előállítása ökológiailag és ökonómiailag sokkal hatékonyabb. Úgy gondoltuk, hogy ez egy nagyon érdekes aspektusa a méhészkedésnek, amiről beszélnünk kell és véleményt kell formálnunk róla. A múzeumlátogatók szavazhattak is arról, hogy fogyasztanának-e méhbábokat vagy sem.

A harmadik kiállítás a „vegyes méhészcsoportról" szól, akik gondozzák a méheket.

KZS: *Mi a jellegzetessége a „vegyes méhészcsoportnak"? Hogyan dolgoztok együtt?*

AW: Nagyon különböző hátterű emberek jönnek

SOCIAL HONEY IN BUDAPEST

KÖZÖSSÉGI MÉZ BUDAPESTEN

This shared learning process involves several different activities besides beekeeping: we go to the cinema or exhibitions together, we visit each other, we help one another where we can. I guess you could say that friendships develop among members of the group.

FH: The bee colonies are common property. At the beginning, we offer something like a starting kit. For example, we have an apiary at an old helicopter airport in Frankfurt. Some members of the group do beekeeping there, while others take the bees home, to their own garden. One of the participants installed hives on top of a church, while another keeps bees on the rooftop of a hotel and sells the honey to hotel's restaurant. There are several different strategies.

ZSK: *This sounds very similar to the way community gardens work. What kind of conflicts are there in a beekeeping community?*

FH: A possible source of conflict is that part of the Mixed Bee Group consists of people living under difficult circumstances, such as drug-addicts,

össze, nem számít a szakma vagy a jövedelmi helyzet. Ami közös bennük, hogy egyikük sem méhészkedett korábban, így könnyebb közös kommunikációs alapot találni. A tanulási folyamat keretében a méhészkedésen kívül számos más dolgot is csinálunk együtt: moziba vagy kiállításra megyünk, utazunk, meglátogatjuk egymást, segítünk egymásnak az élet különböző területein. Egyfajta barátság alakul ki a tagok között.

FH: A méhcsaládok közösek. Induláskor mi biztosítunk a csoportnak egy kezdőkészletet. Frankfurtban például egy régi helikopter repülőtéren is van méhészetünk. Néhányan ott méhészkednek, de van, aki a saját kertjébe vitte haza a méheket. Az egyik résztvevő egy templom tetejére, a másik egy hotel tetejére telepített kaptárakat, majd a hotel éttermében adta el a mézet, úgyhogy különböző stratégiák lehetségesek.

KZS: *Ez nagyon hasonló a közösségi kertekhez. Milyen konfliktusok lehetnek egy méhész közösségben?*

SOCIAL HONEY IN BUDAPEST

alcoholics, or permanently unemployed people.

AW: Our task is to try to manage these conflicts. Sometimes there are members who decide to leave the group. We work together with social workers. Once we had a participant who was working as a psychoanalyst with alcoholics.

It is important that participants are serious about sharing the work and taking responsibility for the bees. For many people, this is a completely new field, a whole new world. Insects that live in families, in organized structures. A lot of people are really fascinated by this. At the same time bees need to be fed and taken care of. You can't do this if you are drunk. There was a debate around this in the community, and they decided that drunkenness was not allowed so that the bees could be tended properly. They realized that if they don't take good care, they will lose the queen, which means that the whole colony will perish. Due to their fascination with the bees, people chose to stay sober so that they can take care of them. This definitely shows that the project has a lot of potential.

KÖZÖSSÉGI MÉZ BUDAPESTEN

FH: Ami konfliktust okozhat, az az, hogy a „vegyes méhészcsoport" tagjainak egy része nehéz körülmények között él, így vannak köztük drogfüggők, alkoholisták vagy tartósan munkanélküliek.

AW: A mi feladatunk, hogy megpróbáljuk moderálni ezeket a konfliktusokat. Előfordul, hogy néhányan elhagyják a csoportot. Együtt dolgozunk szociális munkásokkal. Egyszer volt egy résztvevőnk, aki alkoholisták pszichoanalízisével foglalkozott.

Fontos, hogy akik részt vesznek a méhészkedésben, tényleg hozzá akarjanak járulni a közös munkához. Sok embernek ez egy teljesen új terület, egy új kozmosz. Rovarok, akik családokban, rendszerben élnek. Sokan ettől teljesen le vannak nyűgözve. Ám egyúttal etetni kell a méheket, gondoskodni kell róluk. Ha ittasan mész oda, akkor nem működik az egész. Erről vita alakult ki a közösségben, és úgy döntöttek, a részegség nem megengedett, mert a méheket el kell látni. Rájöttek, hogy ha valamit elmulasztanak, akkor elveszítik a királynőt, és az egész család elpusztul.

SOCIAL HONEY IN BUDAPEST

ZSK: *What do the members of the group think about the artistic aspect of the project?*

AW: They think that we are a bit eccentric. They don't understand how we make a living, or what our profession actually is. In the very beginning, we didn't think it was necessary to overemphasize the fact that we were artists. We simply just 'did beekeeping', we met regularly, and people were allowed to join us. In the meantime, they saw that we are also doing other things, such as designing hives. The bees were landing on images or beeyards were placed in art institutions.

ZSK: *How was your experience working with the Mixed Bee Group in Budapest?*

AW: People were extremely interested in the project. In just two days, more than sixty people applied to participate in the group. We were fascinated. It seems that there was a vacuum, an utter lack of beekeeping in the city, so our initiative struck a chord. We got a lot of media attention, which was unexpected. What we have in Frankfurt, but is missing in Budapest, is an

KÖZÖSSÉGI MÉZ BUDAPESTEN

A méhek viszont annyira lenyűgözték őket, hogy gondoskodni szerettek volna róluk, és ezért a józanságot választották. Ez is mutatja, hogy van potenciál a projektben.

KZS: *A csoport tagjai mit gondolnak a projekt művészeti oldaláról?*

AW: Az ő szemükben mi fura szerzetek vagyunk. Nem is értik, hogy miből élünk, vagy mit is csinálunk valójában. Eleinte nem éreztük szükségesnek, hogy kihangsúlyozzuk, hogy mi művészek vagyunk. „Csak méhészkedünk", rendszeresen találkozunk, lehet hozzánk kapcsolódni. Közben látták, hogy más dolgokat is csinálunk, például dizájnoljuk a kaptárakat. A méhek pedig képekre szállnak, vagy egy művészeti intézményben vannak elhelyezve.

KZS: *Mit tapasztaltatok a budapesti méhészcsoportban?*

AW: Óriási érdeklődés volt. Két nap alatt több mint hatvan ember jelentkezett a csoportba. Ez lenyűgözött minket. A városi méhészkedés kap-

SOCIAL HONEY IN BUDAPEST

institutional partner that works with socially disadvantaged people. In this regard there is still a lot of unexplored potential.

ZSK: *What are your plans for the future?*

AW: We have several ideas. We continue working on the *New Museum for Bees* and are also preparing a 'bee trail' in Germany, a 190 km long nature trail around Frankfurt. We are heading to Brooklyn. We plan to write a theatre play about bees, and in the meantime, we also have an educational project running, a workshop for children up to the age of 13.

The interview was originally published on tranzitblog on 3 October 2013 in Hungarian.
An edited version and English translation are re-published courtesy of the author and tranzitblog.

KÖZÖSSÉGI MÉZ BUDAPESTEN

csán volt egy vákuum, egy hiány, ami pillanatok alatt beszippantott bennünket is. Rengeteg média megkeresést kaptunk, amire nem számítottunk. Ami nincs itt, és nálunk van Frankfurtban, az egy olyan együttműködő intézményi partner, amely hátrányos helyzetű emberekkel foglalkozik. Még nagyon sok kiaknázatlan lehetőség van ezen a téren.

KZS: *Mit terveztek a jövőre?*

AW: Rengeteg ötletünk van. Tovább dolgozunk a múzeum koncepción, illetve egy 190 km-es méh-tanösvényt tervezünk Németországban. Brooklynba megyünk. Egy színházi darabot szeretnénk írni a méhekről, és van egy párhuzamosan futó oktatási projektünk is, egy workshop 13 év alatti gyerekeknek.

Az interjú eredetileg a tranzitblogon jelent meg 2013. október 9-én, magyar nyelven.
A szerző és a tranzitblog hozzájárulásával egy szerkesztett változatot és angol fordítást közlünk.

„Mindig virágzik valami”
“Something always blooms”

Mézelő fafajták és virágzásuk Budapest zöldterületein (válogatás)
Budapest's nectar-producing trees and their bloom periods (selection)

Csörgőfa (június)
Hárs (június-július)
Japán akác (július-augusztus)
Japán díszcseresznye (április-május)
Lepényfa, krisztustövis (május-június)
Rózsafélék (április-június, fajtától függően)
Szivarfa (június)
Vadgesztenye (április-május)

Koelreuteria (June)
Tilia (June-July)
Sophora japonica (July-August)
Prunus serrulata (April-May)
Gleditsia triacanthos (May-June)
Rosaceaea (April-June, depending on type)
Catalpa bignonioides (June)
Aesculus hippocastanum (April-May)

De ne feledkezzünk meg a virágokkal teli erkélyládákról és pl. a vasúti sínek mellett, vagy elhagyatott foghíjtelkeken burjánzó változatos gyomnövényekről sem!

But let's not forget about the balcony boxes full of flowers either, nor the weed jungles blooming next to railway tracks or on abandoned, empty plots!

= Mixed forage for honeybees / Vegyes mézelő növények

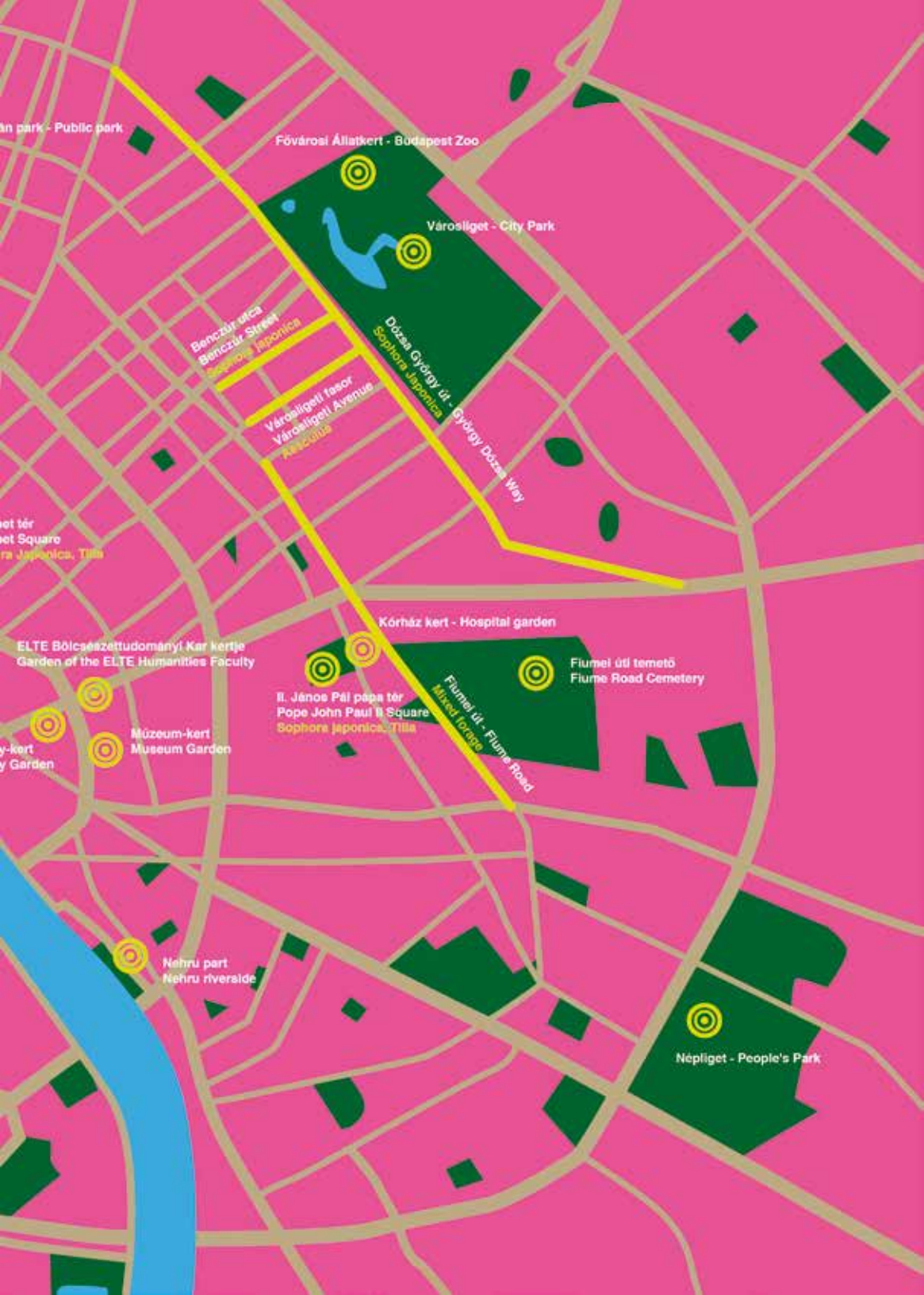
Fővárosi Állatkert - Budapest Zoo
Városliget - City Park
Benczúr utca
Benczúr Street
Sophora japonica
Dózsa György út - György Dózsa Way
Sophora japonica
Városligeti fasor
Városligeti Avenue
Aesculus
Kórház kert - Hospital garden
ELTE Bölcsészettudományi Kar kertje
Garden of the ELTE Humanities Faculty
Fiumei úti temető
Fiume Road Cemetery
II. János Pál pápa tér
Pope John Paul II Square
Sophora japonica, Tilia
Fiumei út - Fiume Road
Mixed forage
Múzeum-kert
Museum Garden
Nehru part
Nehru riverside
Népliget - People's Park

"I DIDN'T THINK THE BEES WOULD COLLECT THIS MUCH HONEY"

„NEM GONDOLTAM VOLNA, HOGY A MÉHEK ITT ILYEN SOK MÉZET ÖSSZE TUDNÁNAK SZEDNI"

Interview with Pál Malya (Budapest Zoo)
Viola Kallós

The Budapest Zoo operated an apiary for demonstration purposes for 5 years from the beginning of the 2000s. The apiary was tended by Pál Malya, a division manager at the zoo. We asked him about urban beekeeping and the role of beekeeping in Hungarian agriculture.

Viola Kallós: What was the reason behind setting up an apiary at the zoo?
Pál Malya: We opened a new house at the time, in which the central theme was birth. Our aim was to showcase the reproductive habits of various species. The honeybee was our choice of species from the insect world. We focused the display on the bees' reproduction, not so much on the hive's life in general. However, even though the bee family was kept in a glass hive, it was still difficult to see what the reproductive process, the brood development exactly looked like.
VK: When you began with the project, what were your experiences with urban beekeeping? Could you compare beekeeping in urban and rural

Interjú Malya Pállal (Fővárosi Állatkert)
Kallós Viola

A Fővárosi Állatkertben a 2000-es évek elejétől 5 éven keresztül bemutató-méhészet működött, amelyet Malya Pál, az Állatkert körzetfelelőse gondozott. Vele beszélgettünk városi méhészkedésről és a méhészet helyéről a magyar mezőgazdaságban.

Kallós Viola: Milyen apropóból fogtak méhészkedésbe az Állatkertben?
Malya Pál: Akkor alakítottunk ki egy házat, ahol az alaptematika a születés volt, és ahol különböző állatcsoportok szaporodási tevékenységét próbáltuk bemutatni. A rovarok közül a méhekre esett a választás. A bemutatás kapcsán nem pusztán a kolónia életére, hanem kimondottan a szaporodásra koncentráltunk. A méhkolóniánál az volt a probléma, hogy hiába volt üvegkaptárban, nem volt annyira látható, hogy pontosan hogy néz ki a fiasítás.
KV: Amikor elindították a méhészetet, milyen tapasztalataik voltak a városi környezetre vonatkozóan? Össze tudná hasonlítani a vidéki és

"I DIDN'T THINK THE BEES WOULD COLLECT THIS MUCH HONEY"

„NEM GONDOLTAM VOLNA, HOGY A MÉHEK ITT ILYEN SOK MÉZET ÖSSZE TUDNÁNAK SZEDNI"

contexts?

PM: We did not pursue any honey production in this apiary; with the exception of a few occasions, no honey was taken from the colony. We didn't take any measurements either, so it is quite difficult to make a comparison. What we did learn was that if there is no hibernation, the bees consume practically everything during the winter, and, additionally, as there is no brood development, they become exhausted and die. It was at this point that we started doing some research, and discovered that the same thing happened in other zoos.

VK: What was your first thought when you heard about our initiative to start beekeeping on the back terrace of the Kunsthalle?

PM: Looking back now, I probably didn't think the bees would collect this much honey. I was more skeptical. If the conditions were different and Budapest was a greener city, even better results could be produced. Environmental problems that burden beekeeping in the countryside are not really present here. The use of pesticides, to be exact. Pesticides are a serious problem for the rural beekeepers, and they have to pay careful

a városi méhészkedés gyakorlatát?

MP: Ebben a méhészetben semmiféle gazdasági tevékenység nem folyt, egy-két kivételtől eltekintve mézet nem vettünk el a családtól. Nem is mértünk semmit, úgyhogy így nagyon nehéz összehasonlítást végezni. Az látszott, hogy ha nincsen hibernáció, akkor gyakorlatilag télen felélik magukat, illetve mivel nincsen fiasítás, ezért elfáradnak és elpusztulnak. Ennek elkezdtünk utánajárni, és máshol is ez volt a tapasztalat, külföldi állatkertekben.

KV: Amikor hallottt a kezdeményezésünkről, hogy a Műcsarnok hátsó teraszán fogunk méhészkedni, mit gondolt róla?

MP: Így utólag nem gondoltam volna, hogy a méhek itt ilyen sok mézet össze tudnának szedni. Én szkeptikusabb voltam. Ha más lenne a budapesti környezet, akkor ez még sokkal jobban is működhetne. Emellett azok a környezeti problémák, amik vidéken terhelik a méhészkedést, azok itt sokkal kevésbé merülnek fel. Konkrétan a vegyszerezésre gondolok. A vegyszerezés a vidéki méhészeteknél nagyon komoly problémát okoz és nagyon oda kell figyelni a méhészeknek, hogy mikor, hol enged-

"I DIDN'T THINK THE BEES WOULD COLLECT THIS MUCH HONEY"

„NEM GONDOLTAM VOLNA, HOGY A MÉHEK ITT ILYEN SOK MÉZET ÖSSZE TUDNÁNAK SZEDNI"

attention to when and where they let their bees fly and collect.

VK: What has your experience been regarding the quality of the bee pastures nearby?

PM: We saw that the bees always collected enough honey for the winter; there was never any need to feed them sugar syrup. When we talked with the German colleagues [Andreas Wolf and Florian Haas, members of the finger group - *editorial note*], they immediately mentioned the cemeteries, based on their own experience.
I am sure they are right, and it was probably also the case with our bees. The Kerepesi graveyard is just within the radius of the bees' flight. The Budapest Zoo is a good location for beekeeping, as we always have blooming flowers here, and the railway tracks, where various weeds grow, are also quite close.

VK: You are also a farmer, as far as I know. How do you see the place and the role of beekeeping within traditional Hungarian farming culture?

PM: With my family we aim to do self-sustaining, self-sufficient farming. Bees could play a very important role within such a system, producing sweeteners, especially as my kids do get through

nek röptetni meg gyűjteni.

KV: A környéken található méhlegelők minőségével kapcsolatban mik voltak a tapasztalataik?

MP: Annyit tudtunk, hogy mindig összejött nekik annyi méz, amennyivel ki tudtak telelni. Tehát olyan nem volt, hogy cukorsziruppal kellett volna rásegíteni. Amikor a német kollegákkal (*szerk.:* a finger csoport művészeivel, Andreas Wolffal és Florian Haas-szal) beszélgettünk, ők a saját tapasztalataik alapján egyből a temetőket említették. Biztos, hogy igazuk van, és ez nálunk is működik. A Kerepesi úti temető pont azon a határon van, ahová innen még elmennek a méhek. A Fővárosi Állatkert ilyen szempontból egy jó hely, mert itt mindig vannak virágzó növények, illetve itt van a vasút, ahol rengeteg a gyomnövény.

KV: Ön ugye maga is gazdálkodik. Mit gondol a méhészkedés helyéről és szerepéről a hagyományos magyar gazdálkodásban?

MP: Mi a családban arra törekszünk, hogy megpróbáljunk egy önnfentartó, önellátó gazdaságot létrehozni. Ebben nagy szerepe lehet a méheknek, hogy az édesítőszert megtermeljék; a gyerekeim például iszonyatos mennyiségű

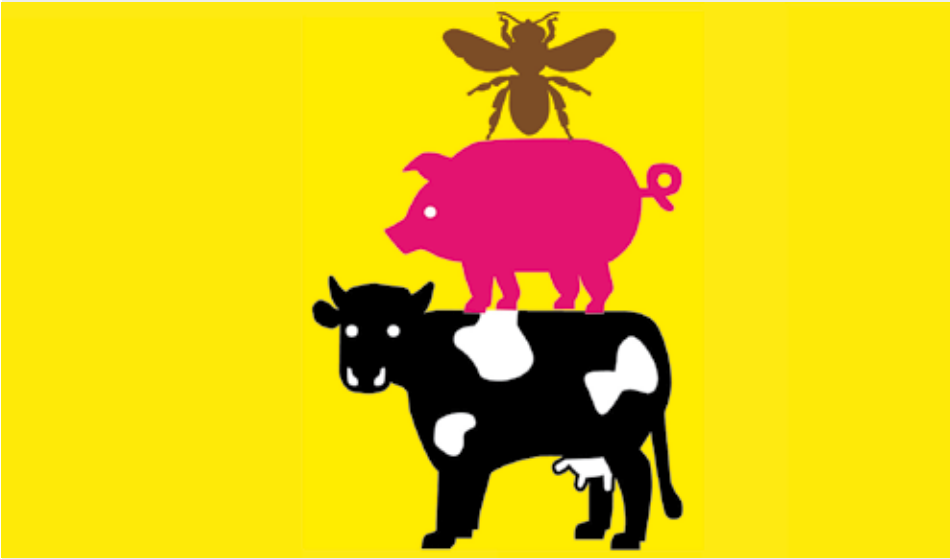

"I DIDN'T THINK THE BEES WOULD COLLECT THIS MUCH HONEY"

„NEM GONDOLTAM VOLNA, HOGY A MÉHEK ITT ILYEN SOK MÉZET ÖSSZE TUDNÁNAK SZEDNI"

a large amount of honey. But we haven't got the energy to do the beekeeping ourselves, so we resort to buying honey.

VK: During the project we were surprised to learn that many of us know at least one beekeeper through family or friends. We thought this might be in connection with national statistics that show a high density of bee populations, and a large number of apiaries operating in Hungary.

PM: Compared to the old days, beekeeping now involves a lot less people. When extended serf families worked a piece of land—this was called socage and meant a plot of 13-18 hectares—practically every family had an apiary as well. The 'serf,' usually the oldest male member of the family, was responsible for overseeing and directing the operations of the farm. His jobs traditionally included tending the orchards, pruning the trees, and beekeeping. This began to change as this type of agriculture ceased to exist and land became private property. Also, as sugar beet came to be used as sweetener, this brought with it the decline of beekeeping. I think it is hard to even estimate how much more important beekeeping was two or three hundred years ago

mézet megesznek. De ezt mi vesszük, mert annyi energiánk nincsen, hogy méhészkedjünk is.

KV: A program során meglepődtünk azon, hogy Magyarországon milyen sok embernek van a családjában vagy ismeretségi körében méhész. Arra gondoltunk, hogy ez összefügg a statisztikákkal, amelyek azt mutatják hogy Magyarországon rendkívül magas a méhsűrűség és nagyon sok méhészet működik.

MP: A régi világhoz képest a méhészkedés ma sokkal kevesebb embert érint. Amikor nagycsaládok műveltek egy-egy birtokrészt — ezt jobbágyteleknek hívták és körülbelül 13-18 hektáros földet jelentett — gyakorlatilag minden jobbágycsaládhoz tartozott méhészet is. A „jobbágy" általában a nagycsalád legidősebb férfitagja volt, akinek az volt a dolga, hogy a gazdaságot átlássa és irányítsa. Hagyományosan a gyümölcsöskert gondozása, a fák megmetszése és a méhészet ellátása volt a feladata. Ez akkor kezdett el változni, amikor ez a típusú gazdálkodás megszűnt és kiosztották saját tulajdonba a földterületeket, illetve megjelent a cukorrépa, mint ízesítőszer — ekkor ha-

"I DIDN'T THINK THE BEES WOULD COLLECT THIS MUCH HONEY"

„NEM GONDOLTAM VOLNA, HOGY A MÉHEK ITT ILYEN SOK MÉZET ÖSSZE TUDNÁNAK SZEDNI"

than it is now.

VK: Did these apiaries have only a few bee colonies or more?

PM: They weren't that small; I'd say fifteen to twenty families. Skeps were used instead of wooden beehives. Many skeps were needed because for the beekeeper to take the honey away, it was necessary to drug the bees using sulphur fumes. They needed the beeswax as much as the honey, and this is very important. They took away the honey and the wax, and afterwards, much like myself here, halved the remaining families and re-populated the skeps.

nyatlásnak indult a méhészet. Kétszáz-háromszáz évvel ezelőtt sokkal nagyobb jelentősége volt; föl se tudjuk becsülni igazán.

KV: És párcsaládos méhészetek voltak ezek vagy nagyobbak?

MP: Nem voltak ezek olyan kicsik, általában tizenöt-húsz család. Nem kaptárral, hanem kassal dolgoztak. Azért is kellett sok kassal dolgozni, mert ha mézet akartak elvenni, ahhoz le kellett fojtani kéngőzzel a családokat. Nemcsak a mézre, hanem a méhviaszra is szükségük volt, ez nagyon lényeges. Elszedték a mézet és a viaszt, s utána, ugyanúgy, ahogy én itt, felezték a többi családot és betelepítették a kasokat.

SOCIAL HONEY LAB RESULTS WESSLING HUNGARY

Is urban honey edible?
Is it healthy and good quality, is it not contaminated by air pollution in the city?

These were questions that we frequently encountered, while the work of the Mixed Bee Group was in full swing on the back terrace of Kunsthalle. In order to check the quality of the honey produced and to be able to offer the 'social honey' of Budapest to the visitors of the *New Museum for Bees*, we collaborated with a leading local laboratory and share their honey analysis below.

"Following the examination of the received honey sample, WESSLING Hungary hereby certifies that all the examined parameters have met the requirements necessary to enter the market. A special feature of the sample was the pollen of the *Japanese acacia* tree that was significantly overrepresented (with 93%), probably due to the recent blooming of this species, which produces a remarkably high amount of pollen. Nevertheless, this data has no direct implications for the composition of the honey."

KÖZÖSSÉGI MÉZ LABOREREDMÉNYEK WESSLING MAGYARORSZÁG

Ehető a városi méz?
Elég jó minőségű és egészséges, nem szennyezett a városi szmognak köszönhetően?

Ezek a kérdések nagyon gyakran elhangzottak, miközben a „vegyes méhészcsoport" serényen dolgozott a Műcsarnok hátsó teraszán. Annak érdekében, hogy megbizonyosodjunk a városban termelt méz minőségéről, illetve hogy az *Új Múzeum Méheknek* látogatóit is meg tudjuk kínálni a budapesti közösségi mézből, egy helyi laboratóriummal együttműködve mézvizsgálatot végeztünk, melynek eredményeit alább közöljük.

„A WESSLING Hungary Kft a beérkezett mézminta vizsgálata után megállapítja, hogy annak minden vizsgált paramétere megfelelt a forgalomba kerülés feltételének. Külön érdekesség, hogy a mintában a *japán akác* pollenje jelentősen túlreprezentált volt (93 %-os), ám ez elsősorban a nemrég virágzó fajta rendkívüli pollentermelésének tudható be, ebből az adatból azonban nem vonható le egyenes következtetés a méz összetételére."

SOCIAL HONEY LAB RESULTS
WESSLING HUNGARY

KÖZÖSSÉGI MÉZ LABOREREDMÉNYEK
WESSLING MAGYARORSZÁG

Examined parameters	Identification number of regulation	Unit of measure	Regulation	Measured amount	Assessment
5-Hydroxymethylfurfural	MÉ 1-3-2001/110F	mg/kg	maximum 40	0.8	satisfactory
Fructose and glucose	MÉ 1-3-2001/110	g/100g	minimum 60	66.5	satisfactory
Sucrose	MÉ 1-3-2001/110	g/100g	maximum 5	6.1 ± 20 rel%	satisfactory

Pollen analysis

	Latin name	English name	%
Above 5%	*Sophora japonica*	Japanese acacia	93 %
1 - 5%	Rosaceae family *Rhus sp.*	fruit trees (ornamental trees) tanner's sumac	
Below 1%	*Brassica napus* *Robinia pseudoacacia* *Ligustrum* sp. Caryophyllaceae Umbelliferae *Vicia sp.*	rapeseed acacia privet carnation family parsley or carrot family vetches	

SOCIAL HONEY LAB RESULTS
WESSLING HUNGARY

KÖZÖSSÉGI MÉZ LABOREREDMÉNYEK
WESSLING MAGYARORSZÁG

Vizsgált paraméter	Előírás azonosító száma	Mérték-egység	Előírás	Mért érték	Értékelés
5-hidroxi-metil-furfurol	MÉ 1-3-2001/110F	mg/kg	legfeljebb 40	0.8	megfelelt
Fruktóz- és glükóz	MÉ 1-3-2001/110	g/100g	legalább 60	66.5	megfelelt
Szacharóz	MÉ 1-3-2001/110	g/100g	legfeljebb 5	6,1 ± 20 rel%	megfelelt

Pollenanalitikai vizsgálat

	Latin név	Magyar név	%
5% feletti érték	*Sophora japonica*	japán akác	93 %
1 - 5% között	Rosaceae család *Rhus sp.*	gyümölcsfák (díszfák) ecetfa	
1% alatt	*Brassica napus* *Robinia pseudoacacia* *Ligustrum* sp. Caryophyllaceae Umbelliferae *Vicia sp.*	repce akác fagyal szekfűfélék ernyősvirágzatúak bükköny	

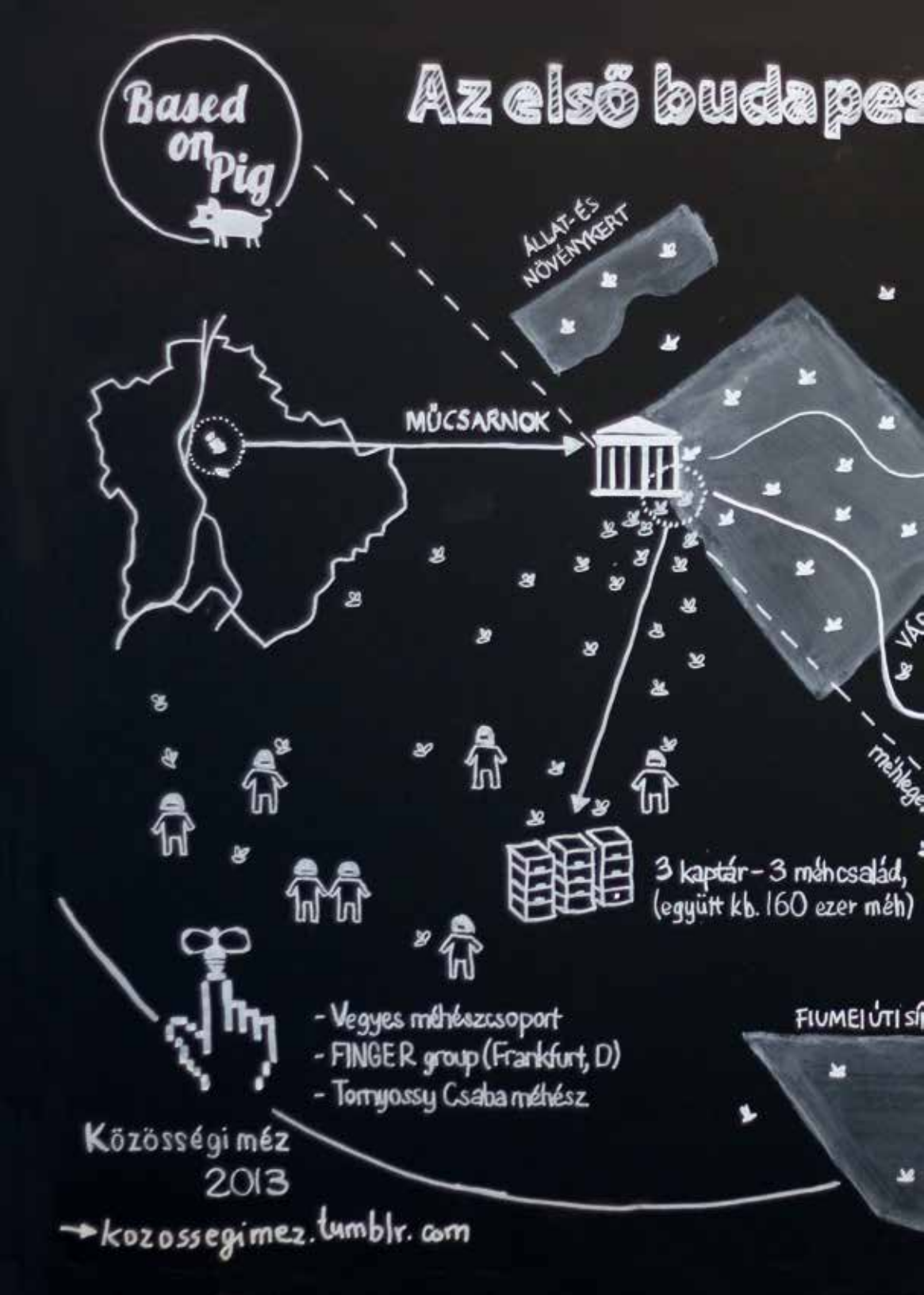
Based on Pig
Az első budapes
ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERT
MŰCSARNOK
VÁ
méhlege
3 kaptár – 3 méhcsalád,
(együtt kb. 160 ezer méh)
- Vegyes méhészcsoport
- FINGER group (Frankfurt, D)
- Tornyossy Csaba méhész
FIUMEI ÚTI SÍ
Közösségi méz
2013
→kozossegimez.tumblr.com

sti méz

"Az elkészült méz minden vizsgált paramétere megfelelt az előírásoknak. A városi méz vizsgálati mintája továbbá semmiben sem különbözött egy átlagos mézétől, azaz nem „látszik", hogy a méhek a hordást városban végezték."
(Wessling Hungary Kft.)

HONEYWINE RECIPE

Ingredients

4 l spring water (room temperature, do not refrigerate)
1,5 kg honey, pure, unprocessed
1 bag of balloons that are big enough to stretch over the mouth of the spring water jug
1 package of dry yeast
1 package of raisins
1 orange

Pour half of the water into a clean container or jug, then slice the orange and put the slices, the honey, twenty-five raisins and the yeast into the jug. Pour some more water into the jug, so that the water level is a couple of inches from the top, then put the cap on it and shake it for a good five minutes. This will aerate the mixture.

Poke a pinhole in the top of the balloon. Remove the cap from your jug and stretch the open end of the balloon right over the mouth of the jug, so that as the gases form inside the jug, they can inflate the balloon. Put a rubber band or tape around the neck to keep it firmly in place.

MÉZBOR RECEPT

Hozzávalók

4 liter víz (szobahőmérsékletű, nem behűtött)
1,5 kg méz (kezeletlen, adalékmentes)
1 csomag lufi (a lufik legyenek elég nagyok ahhoz, hogy az üvegballon szájára tudjuk húzni)
1 csomag száraz élesztő
1 csomag mazsola
1 narancs

Öntsd a víz felét egy tiszta üvegballonba vagy kannába. Szeleteld fel a narancsot és tedd a kannába, a mézzel, 25 szem mazsolával és az élesztővel együtt. Töltsd fel a kannát vízzel, de ne teljesen, körülbelül 5-8 cm űrt hagyva a tetejétől. Zárd le a kanna száját és rázd a keveréket körülbelül öt percen keresztül. Így szellőzik egy kicsit a folyadék.

Szúrj egy lyukat gombostűvel a lufi csúcsába. Csavard le a kanna kupakját és feszítsd a lufi száját a kanna nyakára. Így a kannában keletkező gázok felfújják majd a lufit. Befőttesgumival vagy szigetelőszalaggal rögzítsd a lufit a kannához.

HONEYWINE RECIPE

Somewhere between an hour and twenty-four hours later, the balloon will start to inflate. This means that the yeast is transforming the contents of the jug into wine. Gases are forming inside the jug and are escaping through the pinhole.

If the balloon is getting big, you may need to poke another hole or two in it. You don't want it to burst. It would leave your honeywine open to contamination. Once you are satisfied that the gases are escaping and the balloon is not under unusual stress, you can store the jug in a cool dry place. Check on it every day if you can to make sure it is okay and the balloon hasn't popped off. If the balloon starts to age, just replace it with another balloon.

After two to three weeks, most of the fermentation will be done and the balloon will be limp. At this point you can taste a little bit to see how it is coming along, but it isn't really a tasty wine at this point.

It will need another couple of months to start getting delicious.

MÉZBOR RECEPT

Körülbelül egy óra, de legkésőbb egy nap elteltével, a lufi elkezd megtelni levegővel. Ez azt jelenti, hogy az élesztő elkezdi erjeszteni és borrá alakítani a kanna tartalmát. A kanna belsejében gázok keletkeznek, amik a lufiba szúrt lyukon keresztül távoznak.

Ha a lufit egyre nagyobbra fújják a távozó gázok, szúrj még egy-két lyukat belé. Fontos, hogy ne durranjon ki, mert akkor a készülő mézborba nem kívánatos baktériumok kerülhetnek. Amint úgy látod, hogy a gázok egyenletesen távoznak, a lufi fala pedig nem feszül túl, helyezd el a kannát egy száraz, hűvös helyen. Ha teheted, ellenőrizd minden nap, hogy a lufi nem csúszott-e le a kanna szájáról. Ha a lufi kezd elöregedni, cseréld egy másikra.

Két-három héten belül az erjedés javarészt lezajlik, a lufi elernyed. Ekkor megkóstolhatod a mézbort, hogy lásd, hogyan alakul, de még ne számíts igazán jó ízű borra.

Néhány hónapot állnia kell, hogy igazán finom legyen.

HONEYWINE RECIPE

Over time, as you check on it you will notice that the cloudiness disappears and it slowly clarifies and transforms into wine.

The orange and the raisins can stay in the mixture for the whole duration, but if you want to make the mead a little milder and help it clarify faster, you can transfer the liquid into another clean gallon jug and place the balloon on that one. This would be after the two to three week fermentation period is over. This process is called racking and it will move your mead along nicely.

Finally: Taste your mead every few weeks. It should be really clear and delicious after a few months. It will continue to age and improve over a long period of time, so the longer you wait, the better it will get. Try to wait six months if you can!

MÉZBOR RECEPT

Hosszabb idő elteltével, megfigyelheted, ahogy a folyadék egyre jobban kitisztul, áttetszővé válik, és lassan borrá alakul.

A narancs és a mazsolák egész idő alatt a keverékben maradhatnak, de ha kicsit gyengébb mézbort szeretnél és segítenéd a folyadék kitisztulását, időközben áttöltheted egy másik tiszta kannába, áttéve arra a lufit. Ez csak két-három hét erjedési időszak után javasolt. Ezt fejtésnek nevezzük, jót tesz az alakuló bornak.

Végül: Néhány hetente kóstold meg a mézbort. Néhány hónap után kialakul az íze, a folyadék pedig teljesen áttetszővé válik. Hosszabb idő elteltével tovább érik és egyre finomabb lesz, így minél tovább vársz, annál jobb borra számíthatsz. Ha teheted, érleld hat hónapig!

SERIAL KILLERS - THE VARROA MITE, A DANGEROUS PRASITE

Bernd Grünewald

Bee Research Institute, Polytechnic Society Frankfurt am Main
Goethe University (Department of Biological Sciences)

Tens of thousands of bees living tightly packed together, along with their offspring and food stock provide an attractive target for predators, pathogens and parasites. Over millions of years, however, through an ‘arms race,’ a natural balance has developed between the colonies and their attackers. This balance was destroyed in the 1970s by a parasitical mite, the Varroa mite (*Varroa destructor*). Having its origins in Asia, and occurring only on honeybees, this external parasitic mite has spread worldwide over the last several decades, and currently constitutes the greatest threat to bees. Though the course of infection initially progresses rather slowly and insidiously, eventually its unbridled proliferation leads to the extinction of the colony.

Varroa mites come from the class *Arachnida*,

SOROZATGYILKOSOK - VARROA ATKA, A VESZÉLYES ÉLŐSKÖDŐ

Bernd Grünewald

Méhbiológiai Intézet, Politechnikai Társaság Frankfurt am Main
Goethe Egyetem (Élettudományi Tanszék)

Méhek tízezrei élnek szorosan egymás mellett, ivadékaikat és táplálékkészletüket is maguknál tartva, ami vonzó célponttá teszi őket számos ragadozó, kórokozó és élősködő számára. Az évmilliók óta tartó nagy „fegyverkezési versenyben” természetes egyensúly alakult ki a méhtársadalom és támadói között. Ezt az egyensúlyt borította fel a hetvenes években a Varroa atka (*Varroa destructor*) nevű élősködő. Az eredetileg Ázsiában honos és csak a mézelő méhek körében előforduló külső élősködő az utóbbi évtizedekben olyannyira elterjedt világszerte, hogy ma már ő jelenti számukra a legnagyobb veszélyt. A fertőzés eleinte viszonylag lassan, fokozatosan terjed, viszont a paraziták féktelen szaporodásának köszönhetően képes végleg megsemmisíteni a megtámadott fajt.

A Varroa atka a pókszabásúak osztályába (*Ara-*

SERIAL KILLERS - THE VARROA MITE, A DANGEROUS PRASITE

which also includes spiders and scorpions. Distant relatives of Varroa mites are the itch mites or ticks. Mites have eight legs, no wings and piercing sucking mouthparts. The Varroa is an ectoparasite and it feeds on hemolymph, the blood of honeybees and their offspring. Only the female mites suck hemolymph. They have brownish-red, flattened oval shaped bodies. Adult females are about one millimeter in length and 1.5 millimeters wide. With their mouthparts, the *chelicerae*, they saw a hole in the cuticle of the bee and suck the hemolymph out by capillary action. The proliferation of Varroa occurs exclusively in the brood cells of the honeycomb, after they have been capped by the bees. In the protected interior the Varroa lays five to six single eggs at intervals of 30 hours onto the bee larva. From the first, unfertilized egg a male is born, from subsequent eggs his sisters develop, and he copulates with them still in their cells, as soon as they are sexually mature. Once he has inseminated all his sisters, he dies. Only the females live on, waiting for the bee pupa to complete its metamorphosis, when the cover of the brood cell opens and a new cycle can begin. Varroa mites prefer drone cells for their development because

SOROZATGYILKOSOK - VARROA ATKA, A VESZÉLYES ÉLŐSKÖDŐ

chnida) tartozik, akár a házi pók és a skorpió. Távoli rokona a rühatka és a kullancs is. Nyolc lábú, szárnyatlan, szúró-szívó szájszervvel rendelkezik. A Varroa atka ektoparazita, a mézelő méhek és ivadékaik testfelületén tapad meg, és vérükkel, a hemolimfával táplálkozik. Kizárólag a nőstény szív hemolimfát. A kifejlett nőstény egyedek teste barnás-vöröses színű, lapos, tojás alakú, hossza kb. 1 mm, szélessége 1,5 mm. Szájszervükkel, a *chelicera*-val, lyukat fúrnak a méh kutikulájába és testfolyadékát a kapilláris hatás segítségével kiszívják. A Varroák szaporodása kizárólag a lépek lárvasejtjeiben történik, miután azokat a méhek befedték. A sejtek védett belsejében a nőstény a bábon 30 órás időközönként 5-6 tojást helyez el. Az első, megtermékenyítetlen tojásból egy hím fejlődik ki, mely még a sejtben megtermékenyíti nőstény testvéreit, amint azok ivarérett állapotba kerülnek. Miután valamennyi nőstényt megtermékenyített, a hím elpusztul. Csak a nőstények maradnak életben, és megvárják, míg a méh bábja befejezi a teljes átalakulást, kinyitja a lárvasejtet, és új ciklus kezdődhet. A Varroa atkák a herék sejtjeiben szeretnek leginkább

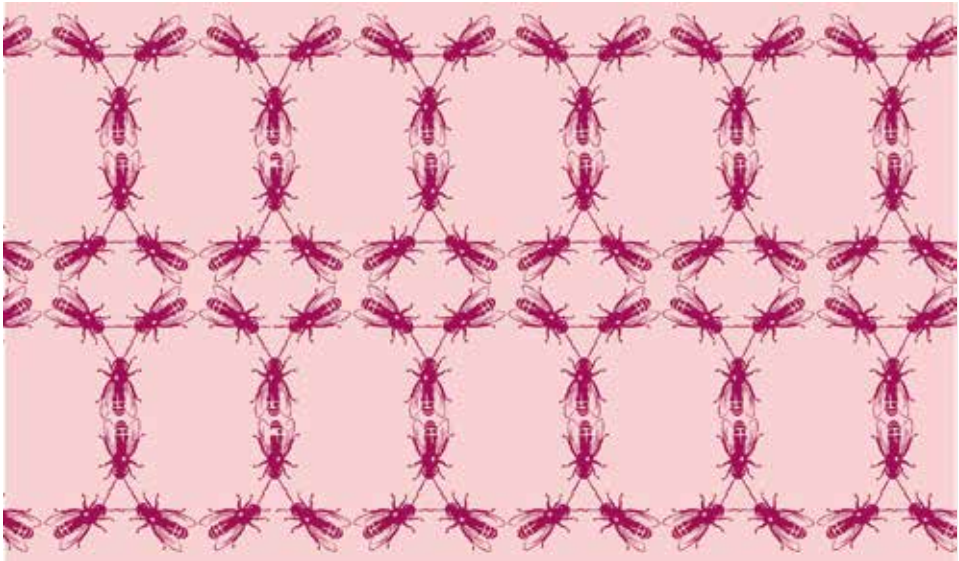

SERIAL KILLERS - THE VARROA MITE, A DANGEROUS PRASITE

SOROZATGYILKOSOK - VARROA ATKA, A VESZÉLYES ÉLŐSKÖDŐ

their metamorphosis takes about three days longer than the workers'. The females Varroa mites leave the hatching bee brood cell, going on to feed from the hemolymph of other bees, by which they can spread the infection.

The newly hatched bees, infested by Varroa destructor, have a significantly lower slip weight, are skinny and their wings are often crippled. Untreated, a Varroa-infected bee exposes the colony to a sharp increase in attacks and almost certainly the death of the colony. However, there are effective methods of treatment that can halt the spread of Varroosis .

The Varroa poses a new threat for our domestic bee, *Apis mellifera*. It is originally a parasite of the Eastern Honeybee, *Apis cerana*, which is native to Asia and has coexisted with the parasite Varroa for millions of years. Interestingly, it affects only the drone brood there. The worker brood is spared from the mite. Asian bee species also exhibit an intense and effective grooming behaviour, with which they 'de-mite' each other. There are probably many other defence mechanisms that

kifejlődni, mert azok teljes átalakulása mintegy három nappal tovább tart, mint a dolgozóké. A Varroa nőstények távoznak a lárvasejtből a méhvel együtt, és más méhek hemolimfájával táplálkoznak tovább, így terjesztve a fertőzést.

A fertőzötten kikelő méhek csekély súlyúak, csenevészek és gyakran szárnyaik is csökevényesek. Megfelelő kezelés híján a varroózis kiterjed az egész kolóniára és szinte biztosan a kipusztulásához vezet. Léteznek azonban hatékony kezelési módok, melyekkel legalábbis visszaszoríthatjuk a fertőzést.

A Varroa atka új keletű veszélyforrást jelent a háziméh (*Apis mellifera*) számára. Eredetileg az indiai mézelő méh (*Apis cerana*) parazitája, mellyel évmilliók óta él együtt. Érdekes módon az indiai méhek esetében a Varroa csak a herefiasítást támadja, dolgozófiasításban nem tud kifejlődni. Az ázsiai méhfajok ugyanakkor intenzív és hatékony tisztálkodásuknak köszönhetően képesek „atkátlanítani" egymást. Feltehetően léteznek más védekezési módok is, melyeket a keleti méhek sikerrel alkalmaznak

SERIAL KILLERS - THE VARROA MITE, A DANGEROUS PRASITE

the colonies of Eastern honeybees successfully use against these mites. With our native bees such defences against these 'new' parasites are not (yet) very developed, and the Varroa mite reproduces on both the drone brood and the worker brood. An untreated colony of Apis mellifera will die with a high degree of certainty after one or two years
.

The Varroa mite came to Europe in the late 1970s. But how it came to Europe from Asia was a controversial question which had long been debated. That is until 2000 when the question was finally settled: The Varroa mite had travelled from Asia, via Russia to Central Europe. In a comprehensive study, the Australian researcher Denis Anderson found that the Varroa mite, which had always been regarded as a single species, is divided into at least two types. Both are from Asia, but from different regions. *Varroa destructor* occurs on the Asian mainland, whereas *Varroa jacobsoni* originates from the island regions (Indonesia, Java, Bali and Sumatra). V. jacobsoni cannot proliferate on European bees, so for them it is essentially harmless. Only one kind, Varroa destructor, affects our domestic bees. However, this type is in turn

SOROZATGYILKOSOK - VARROA ATKA, A VESZÉLYES ÉLŐSKÖDŐ

az atkák ellen. Háziméheink még nem képesek hatékonyan védekezni ezen „új" paraziták ellen, így a Varroa atkák mind a here- mind a dolgozófiasításban el tudnak szaporodni. Ha háziméheink nem kapnak megfelelő kezelést, egy-két éven belül nagy valószínűséggel kipusztulnak.

A Varroa atka az 1970-es években indult hódító útjára Európában. Arról, hogy hogyan jutott ide Ázsiából, sokáig megoszlottak a vélemények. De 2000 óta bizonyosan tudjuk, hogy a Varroa atka Oroszországon keresztül érkezett Közép-Európába. Átfogó tanulmányában Denis Anderson ausztrál kutató kifejti, hogy a Varroa atkák faja legalább két alfajra oszlik. Mindkettő Ázsiából származik, de különböző régiókból. A *Varroa destructor* az ázsiai szárazföldről, míg a *Varroa jacobsoni* a délkelet-ázsiai szigetvilág (Indonézia, Jáva, Bali, Szumátra) szülöttje. A V. jacobsoni nem képes a háziméheinken szaporodni, ezért ártalmatlan rájuk nézve. A veszélyt a másik faj, a V. destructor jelenti. Ennek is számos regionális típusa létezik, melyek az apasági vizsgálathoz hasonló génanalízissel egyértelműen kimutathatók. Ezek közül csak

SERIAL KILLERS - THE VARROA MITE, A DANGEROUS PRASITE

divided into a number of distinct regional types; these divisions can be clearly shown by a genetic test similar to a paternity test. Of these, it is only two regional types that manage to infect our honeybees, the Apis mellifera. One of them is the Japanese/Thai-Vietnamese line, which later also spread to South and North America, the other being the Korean ('Russian') line that has managed to proliferate worldwide. All others occur only on Apis cerana. The Varroa mite that affects our bees clearly stems from the Korean line. But bees have never been imported to Germany from this area— this is often falsely claimed even nowadays. The Varroa mite instead must have come overland across the former Soviet Union, probably via the Trans-Siberian Railway, reaching as far as Eastern Europe, and subsequently spreading from there to the far Western tip of Europe. This journey began in the 50s and its story can be traced very well. Varroa was discovered in Bulgaria in 1965, reaching Western Europe in the 70s, then North America in the mid-80s. On The North Island of New Zealand it was detected in the year 2000. So far only Australia has been spared from an invasion of the mite, perhaps due the strict quarantine regulations of the country.

SOROZATGYILKOSOK - VARROA ATKA, A VESZÉLYES ÉLŐSKÖDŐ

két alfaj volt képes megtámadni az Apis melliferát. A japán/thaiföldi-vietnám ág, mely a későbbiekben Dél- és Észak-Amerikába is eljutott, valamint a koreai („orosz") vonal, mely világszerte képes volt elterjedni. Minden más alfaj csak az Apis ceranán, azaz az indiai méhen fordul elő. A mi háziméheinket megtámadó Varroa atka egyértelműen a koreai vérvonal leszármazottja. Igen ám, de erről a területről nem importáltak méheket Németországba — állítják sokan a mai napig helytelenül. A Varroa atka ehelyett szárazföldi úton, az egykori Szovjetúnión keresztül, valószínűleg a transszibériai vasútvonalon utazott Kelet-Európába, majd egészen a kontinens legnyugatibb csücskéig. Az élősködők '50-es években kezdődött utazásának történetét kiválóan végig lehet követni. Bulgáriában először 1965-ben fedeztek fel Varroa atkát. Az 1970-es években Nyugat-Európában is megjelent, majd a 80-as évek közepén Észak-Amerikában is. Új-Zéland Északi-szigetét 2000-ben szállják meg. Eddig egyedül Ausztráliában nem bukkantak a Varroa destructor nyomára. Valószínűleg az atkahadjáratot ezidáig csak a szigetország szigorú karanténszabályai akadályozták meg.

LINES OF FLIGHT
EPILOGUE

Anna Kunt, member of the Mixed Bee Group

"To each their own apiary." Béla Hamvas

We are definitely looking for ours. Thanks to the Mixed Bee Group, we have found a distinct 'flavor' in beekeeping that we want to preserve as more than just a memory after our training officially ended in September 2013. We aim to keep this spirit alive and develop it further, continuing to offer the joys, products and events of urban beekeeping to anyone interested.

In itself, the coming together of an informal group is no more than an indicator that people from various backgrounds, driven by curiosity, are happy to spend some of their spare time and energy on realizing common goals. It is a first step of sorts that merely carries the prospect of sustainability, but its outcome is still uncertain. However, if after three months, once the project is over and its organised framework has ceased to exist, the participants still want to continue working together, it is already a sign of group cohesion, that motivation is not exhausted but enhanced. It also shows that not only one, but

REPÜLÉSI IRÁNYOK
EPILÓGUS

Kunt Anna, a „vegyes méhészcsoport" tagja

„Mindenkinek megvan a maga méhese." Hamvas Béla

Mi is keressük. A vegyes méhészcsoport olyan „ízre" talált a városi méhészkedésben, melyet a képzés hivatalos 2013. szeptemberi lezárulta után sem csupán emlékeiben szeretne megőrizni. Igyekszik frissen tartani és fejleszteni azt, s lehetőség és igény szerint továbbkínálni a városi méhesség örömeit, termékeit, programjait az érdeklődők számára.

Egy informális csoport összegyűlte még csak indikátor arra nézve, hogy különböző területekről érkező emberek szabadidejük és energiájuk egy részét kíváncsiság által hajtva közös célokra szeretnék fordítani. Egyfajta első lépés, mely csupán a működőképesség reményét hordozza magában, a folyamat kimenetele azonban még bizonytalan. Ha ez a csoport három hónap eltelte és a szervezett külső keretek megszűnte után is közös igényt mutat a folytatás iránt, az immár bizonyítja, hogy összhang működik, hogy a motivációk nem

LINES OF FLIGHT
EPILOGUE

several steps have been taken, which may later on turn into a whole choreography, with multiple lines of flight demonstrating the potentials that the joys of working collectively hold.

With around twenty members and an initial three bee families, our group is now looking for a new premise in Budapest to host us and help us realize the goals that we have defined as follows. Encouraged by the excellent rating that our honey received from official laboratories, and the success of beekeeping in several big cities worldwide (Toronto, New York, Paris, Berlin, Vienna, etc.), we would like to establish the tradition of urban beekeeping in Hungary. The number of beekeepers and bee families is remarkably high across the country, however with most of them based in the countryside, cities are 'blind spots' that could (and should?) become new feeding grounds for bees. We aim to create a community that is open to anyone who is interested in getting closer to nature in the city through bees, in learning about bee societies, and about the activities and products associated with beekeeping, thereby becoming part of an active and supportive group of people who share a common

REPÜLÉSI IRÁNYOK
EPILÓGUS

kimerültek, hanem összeadódtak, s hogy nem csupán lépés, de lépések történtek, melyekből idővel tánc is kerekedhet, mely a kedvvel végzett közös munka potenciáljait mutathatja meg újabb és újabb repülési irányokba.

Csoportunk közel húszfős állandó tagsággal, indulásként három méhcsaládd keresi jelenleg azt az ideális újabb budapesti helyszínt, mely befogadná, hogy megvalósíthassa céljait. Törekvéseink a következő főbb szempontok köré csoportosulnak. Tekintettel a laboratóriumban bevizsgált méz kiváló eredményeire és a világ számos nagyvárosában (Toronto, New York, Párizs, Berlin, Bécs stb.) jól bevált ilyen típusú méhészeti gyakorlatra, szeretnénk itthon is megteremteni a városi méhészkedés hagyományát. Tesszük ezt annál is inkább, mert Magyarországon, ahol figyelemreméltóan magas a méhészek és méhcsaládok száma, lassan csak a városok képeznek betölthető (betöltendő?) űrt méhlegelő szempontjából. Emellett célunk egy olyan közösség építése, mely nyitott minden érdeklődő számára, aki szeretne közelebb kerülni a városon belül, a méhek révén a természethez, szívesen megismerkedne ezeknek az állatoknak

LINES OF FLIGHT
EPILOGUE

passion. Furthermore, we would like to organize educational and artistic projects, and offer experiences and knowledge to a wider audience. We are open to cooperation with other social, artistic, and environmental initiatives. In order to gain more insight into beekeeping, we plan to deepen and expand our knowledge by inviting experts to give lectures, by visiting other beekeepers and constantly educating ourselves.

How time will shape our plans is something we have yet to see. We like to imagine that our group will spark off a process, from which a whole network of apiaries can emerge, spanning diverse locations in Budapest and other Hungarian cities and supporting one another, eventually also joining an international web of similar initiatives. But, as Hamvas says, “apiaries are sites of waiting.” So we are waiting. Waiting actively and joyfully.

REPÜLÉSI IRÁNYOK
EPILÓGUS

a társadalmával, a méhészeti teendőkkel és termékekkel, s ezáltal részévé válna egy tevékeny és egymást segítő csoportnak, mely közös passzionak hódol. Szeretnénk pedagógiai és művészeti célú projekteket is életre hívni, élményt és tudást kínálni a nagyközönség számára, továbbá nyitottak vagyunk más szociális, művészeti, környezetvédelmi projektekkel történő közös munkára is. Ahhoz, hogy egyre nagyobb hozzáértéssel tudjunk dolgozni a méhekkel, szeretnénk saját ismereteinket is mélyíteni és tágítani, folytatva a meghívott szakemberek előadásainak szervezését, más méhészetek látogatását és a folyamatos szakmai informálódást.

Hogy az idő mi módon, s milyen irányban formálja terveinket, kiderül. Szép perspektíva lenne, ha egy olyan folyamatnak lennénk az elindítói, mely során a kezdeményezés nemcsak Budapest több pontján, hanem más városokban is megalakuló méhészetekből egy országos szintű, egymást segítő hálóvá nőné ki magát, és végül külföldi csoportokkal kapcsolatot teremtve, a nemzetközi vérkeringésbe is bekapcsolódna. De, ahogyan Hamvas mondja: „a méhes a várakozás helye.” Várunk. De nemcsak várunk, kedvvel és tevékenyen várunk.

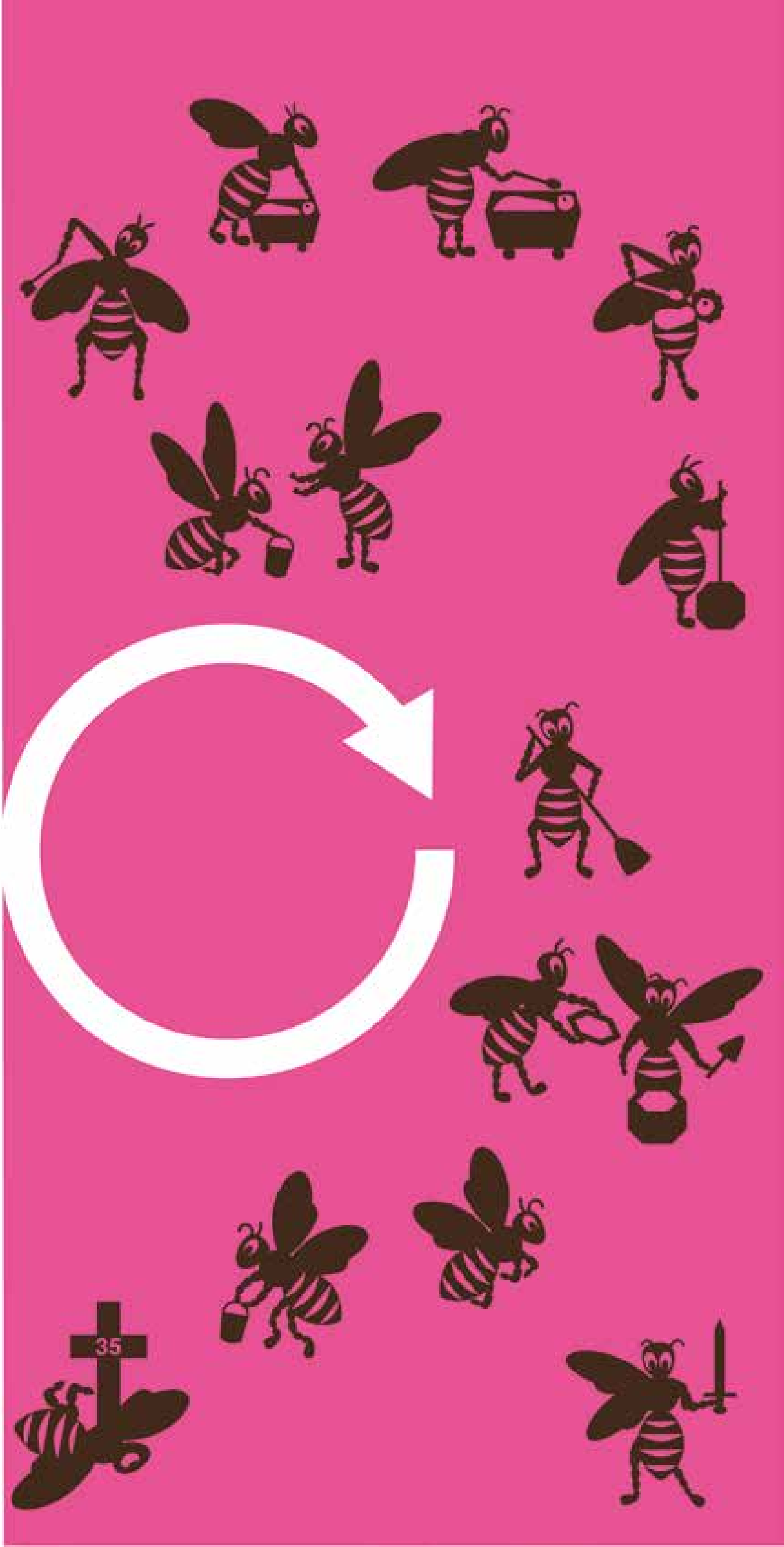
35

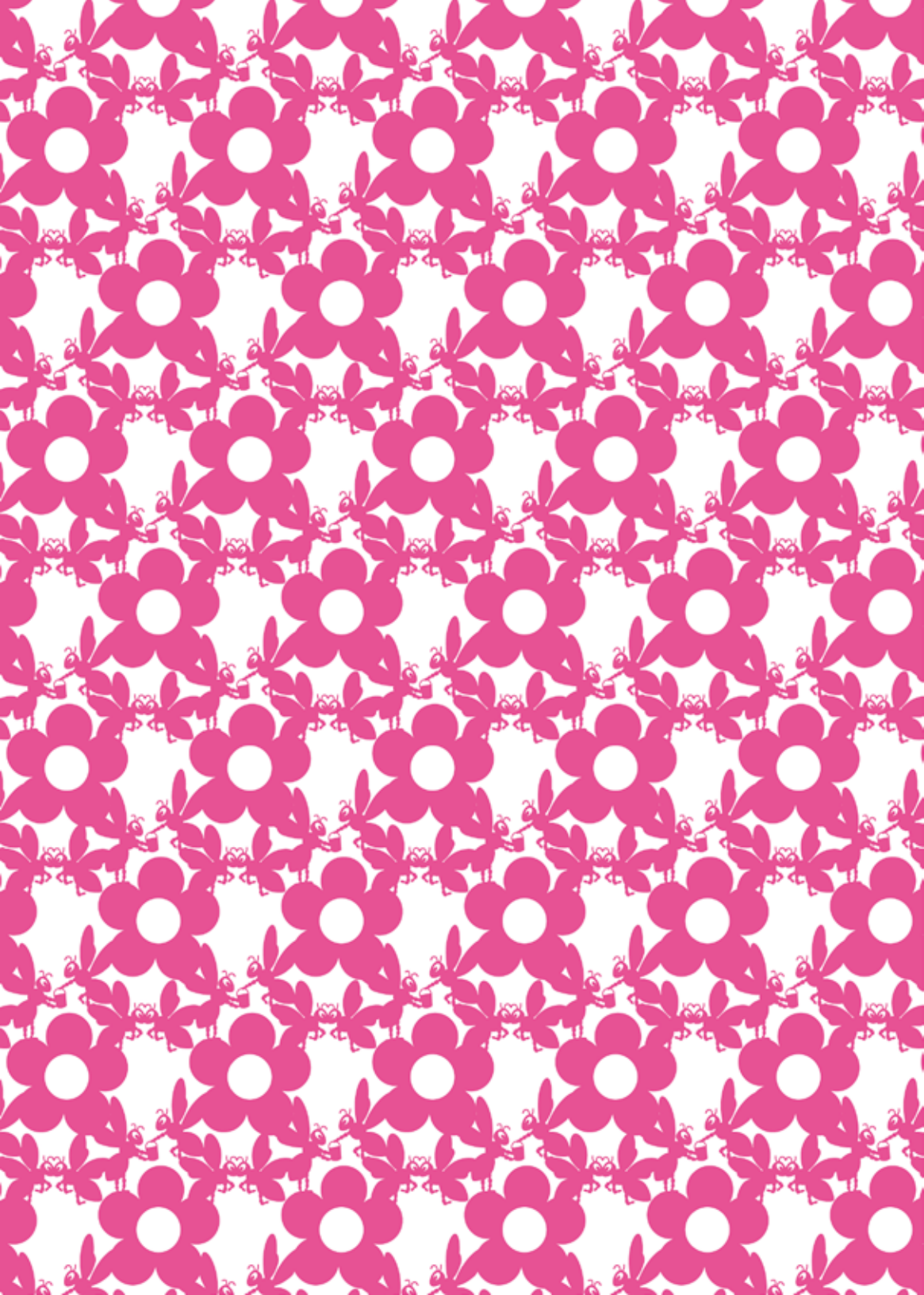

Graphic design / Grafikai terv © finger group / Florian HAAS
Photos / Fotók © Péter P. SEPRŰS, Dóra HALASI
Texts / Szerzők © Katalin ERDŐDI, Bernd GRÜNEWALD, Victor HUGO, Viola KALLÓS, István KEMÉNY, Zsuzsanna KESZTHELYI, Szabolcs KISSPÁL, Anna KUNT, WESSLING
Translation / Fordította: Júlia LAKI, Zsuzsa BERECZ, Viola KALLÓS, Katalin ERDŐDI
Proofreading / Lektorálta: Júlia LAKI, Katalin ERDŐDI, Viola KALLÓS, Emily LEMON

Edited by / Szerkesztette:
Katalin ERDŐDI (editor-in-chief), Florian HAAS, Viola KALLÓS, Andreas WOLF

Published by / Felelős kiadó:
Social Honey / Közösségi Méz
Budapest, 2017
Kann Verlag
ISBN 978-3-943619-53-9

Social Honey was realized with the kind support of / A Közösségi Méz támogatói

The project was the winner of the kultur-im-dialog.moe 2013 competition, a joint programme of Schering Foundation and MitOst Association.
A kezdeményezés a Schering Alapítvány és MitOst Egyesület közös szervezésében megvalósuló 2013. évi kultur-im-dialog.moe verseny nyertes projektje volt.

In cooperation with / Együttműködő partnerei

Artists / Művészek: finger group / Florian HAAS, Andreas WOLF
Curated by / Kurátor: Katalin ERDŐDI
Project coordination / Szervezés: Katalin ERDŐDI, Viola KALLÓS
Közreműködő méhész / Collaborating beekeeper: Csaba TORNYOSSY
Press / Sajtó: Kriszta TÖLGYI

Special thanks / Külön köszönet
BOLLA Csaba, BODNÁR Mari, CROTTA Davide Ape, CSEJDY Réka, DÖGEI Imre, EISENBECK Tamás, ERDÉLYI Tibor, ERHARTER Christiane, ERŐS Levente, FARKASINSZKI Kata, GAZDAG Erzsi, GOTTFRIED Judit, GOTTFRIED Juli, HALASI Dóra, HALÁSZ Gábor, HALMOS Anna, HORVÁTH Gaby, KEMÉNY István, KERÉKGYÁRTÓ Judit, KERTÉSZ János, KESZTHELYI Zsuzsanna, KEVE Miki, KISSPÁL Szabolcs, KOLTAI Tamás, KOMÁROMI Réka, KUNT Anna, LÁSZLÓ Flóra, LÁSZLÓ Gergely, LÁSZLÓ Péter, MADARÁSZ Csaba, MAJOR Virág, MÁK Csaba, MAKKAI Dániel, MALYA Pál, MARKÓ Gábor, MÁTÉ Simon, MÉSZÁROS József, MÉSZÁROS László, MOLNÁR András, MOLNÁR Zoltán, MORMER Csilla, NÉMETH Eszter, OLASZY Csaba, PATAKI Teréz, POLOK Darius, RÉVY Rita, RÓZSÁS Lívia, SÁPI Zsuzsi, SEPRŰS P. Péter, SIPOS Melinda, SIRÁK Attila, SOMLÓ Dávid, SZAKÁCS András, SZALLER Vilmos, SZÉLL Adrienn, SZERENCSI Péter, SZIGETI Tamás, SZUNYOGH Gábor, TÁRKÁNYI Zsófi, TORNYOSSY Csaba, TÓTH Csenge, TURAI Eszter, UDVARHELYI Tessza, UDVARNOKI Tünde, ULICZKI Zsuzsa, VAJJON Csilla, VÉTEK Gábor, WÉBER Simon, WHEATLEY Tracey, ZAFÍR Dani, ZAJÁCZ Edit

KANN Verlag
ISBN 978-3-943619-53-9